

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra speciální pedagogiky

Historie a současnost etického kodexu v pomáhajících profesích
Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka

History and the present code of ethics in the helping professions
The code of ethics of sign language interpreters

Bakalářská práce

Vedoucí práce:
doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.

Autor práce:
Tereza Baroňáková

Praha 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně pod vedením
vedoucího práce s využitím pramenů uvedených v seznamu literatury.

V Praze, dne 29. dubna 2013

.....
Tereza Barotřáková

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala především doc. PhDr. Lee Květoňové, Ph.D., za její ochotu, trpělivost při vedení mé práce a za její cenné rady a připomínky. Děkuji.

Děkuji také respondentkám mých rozhovorů za jejich čas, ochotu a cenné informace.

NÁZEV:

Historie a současnost etického kodexu v pomáhajících profesích

Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka

AUTOR:

Tereza Barotřáková

KATEDRA:

Speciální pedagogiky

VEDOUCÍ PRÁCE:

doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.

Anotace:

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku etických kodexů. Nastiňuje historické kořeny od nejstarších dob po současnost. Podává informace o zásadách, pravidlech, normách a cílech, které etické kodexy spojují. Ve druhé části se zaměřuje na Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka, který byl vytvořen Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka. Detailně rozebírá jednotlivé body tohoto kodexu a představuje základní specifika a zásady tlumočení. Hlavním cílem této práce je analyzovat dodržování jeho zásad a celkový stav tlumočnických služeb v České republice. A to za pomoci rozhovorů s tlumočnickem a neslyšícím, které reflektují dva protilehlé pohledy na tuto problematiku.

Klíčová slova:

Etika, etický kodex, tlumočení, neslyšící/Neslyšící

TITLE:

History and the present code of ethics in the helping professions

The code of ethics of sign language interpreters

AUTHOR:

Tereza Barotřáková

DEPARTMENT:

Special education

SUPERVISOR:

doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.

ABSTRACT:

This work is focused on issues of codes of ethics. It outlines the historical roots from ancient times to the present. It presents information on the principles, rules, standards and aims which combine ethical codes. The second part of this work is focused on the Code of ethics of sign language interpreters, which was created by Czech Chamber of Sign Language Interpreters. It analyse in detail each point of this Code of ethics and presents basic specifics and principles of interpreting. The main aim of this work is to analyse compliance with the principles of the Code and analyze overall condition of interpreting services in the Czech Republic. These analyses is based on the interviews with the interpreter and the deaf, which represents two opposing views on this issue.

Keywords:

Ethics, code of ethics, interpreting, deaf/ Deaf

Obsah

ÚVOD	7
1 ETIKA - MORÁLKA	9
1 . 1 ETICKÉ OTÁZKY JAKO SOUČÁST PROFESE	14
1 . 2 JAK LZE CHÁPAT DOBRO	15
2 ETICKÝ KODEX	17
2 . 1 HISTORIE ETICKÉHO KODEXU	18
2 . 2 SOUČASNOST ETICKÉHO KODEXU	20
2 . 3 FUNKCE A PŘÍNOS ETICKÉHO KODEXU	21
2 . 4 HLAVNÍ ZÁSADY	23
2 . 5 ETICKÝ KODEX V PROFESI	24
3 ETICKÝ KODEX TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA	26
3 . 1 TLUMOČNICKÁ PROFESE A JEJÍ SPECIFIKA	27
3 . 2 VZNIK A VÝVOJ ETICKÉHO KODEXU TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA V ČR	33
3 . 3 HLAVNÍ BODY ETICKÉHO KODEXU TLUMOČNÍKŮ ZNAKOVÉHO JAZYKA	34
3 . 4 ROZHOVORY	38
3 . 5 DISKUSE	51
ZÁVĚR	53
POUŽITÁ LITERATURA	55
SEZNAM PŘÍLOH	60
ETICKÝ KODEX RID	61
ETICKÝ KODEX ČKTZJ	63

Úvod

Etika provází lidstvo už od počátku věků, díky ní si každá kultura vytváří své normy jednání a chování, které jsou jejími příslušníky respektovány. V dnešní době lze vyzorovat určitý vliv morálního individualismu, který si současná společnost buduje svou liberálností. Hodnoty, které byly dříve striktně dodržovány, se stávají méně hodnotnými. A lidská morálka se dostává do vedoucí pozice, oproti tomu obecná etická pravidla ztrácejí na svém významu. I takto lze charakterizovat dnešní svět.

Stěžejním tématem mé bakalářské práce je etický kodex. Oblast týkající se etického kodexu jsem si vybrala z toho důvodu, že se v současné době stává více a více diskutovaným tématem ve všech pracovních úsecích. Zejména pak v pomáhajících profesích, ve kterých by se měl klást zřetel zvláště na profesní pravidla.

Mým cílem je v úvodních kapitolách nastínit historické kořeny etických kodexů od nejstarších dob po současnost. Poukázat na podobnosti myšlenek soudobých etických kodexů a historických pramenů z různých období a kultur. Reflektovat rozkvět etiky na pozadí vývoje filozofických myšlenek. Podat základní informace o zásadách, pravidlech, normách a cílech, které kodexy spojují.

Dále se přímo zaměřím na etický kodex jedné z pomáhajících profesí, a tím je Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka, který byl vytvořen Českou komorou tlumočnicků znakového jazyka, aby určoval základní práva a povinnosti tlumočnicků a neslyšících. Pokusím se o základní uvedení do problematiky tlumočení, jejich specifik a zásad.

V samotném závěru analyzuji dodržování a celkový stav tlumočnických služeb v ČR, což je stěžejním cílem mé bakalářské práce. Toho chci docílit pomocí dvou řízených rozhovorů, které budou odrážet dva pohledy na výše

uvedený etický kodex, a to jak z pohledu tlumočnicka, tak neslyšícího. Na konci práce bych ráda shrnula tato dvě hlediska, zhodnotila je a uvedla závěry, které z nich vyplývají.

V práci je využita metoda analýzy odborného textu, metoda pozorování a řízeného rozhovoru.

1 Etika - Morálka

Člověk jako jednota mezi množinou je odkázán na sebe sama. Většinová společnost přijímá jedince s určitým rysem normativního chování, vzhledu a dorozumivacího kanálu. Každá odlišnost je brána jako ojedinělý předstupek vůči pravidlům a celkovým standardům, které jsou mnohdy odsuzovány a považovány za nepřijatelné a do celkové stavby nezapadající články.

„Etika se zabývá normami lidského chování, rozhodnutími, která lidé činí, a způsoby, jimiž svou volbu odůvodňují.“ (Thomson, 2004, s. 27).

Ve zvířecí říši se vše řídí podle základních fyziologických potřeb a pudů. Na rozdíl od zvířat jsme my lidé, ve svém vývoji o něco postoupili a naše chování je řízeno etikou. Lidé jako živí tvorové jsou vybaveni rozumem a vědomím, kterým jiný živočišný druh nedisponuje. A právě to staví před člověka spoustu nezodpovězených otázek, protože jedině on dokáže myslet a tázat se po svém bytí. Pouze lidská bytost žije ve „vědomé existenci“ (Coreth, 1994). Tento pokrok je dán vývojem nejen rozumovým, ale také citovým. A jelikož máme rozum, můžeme svou svobodnou vůlí rozhodovat o tom, co je dobré a naopak zlé pod vlivem morálních kategorií (Kutnohorská a kol., 2011). Společnost byla vždy ovlivňována člověkem a člověk byl ovlivňován společností. Lidé jsou bytostmi společenskými a jejich chování je přizpůsobeno prostředí, ve kterém jsou vychováni. Tato vzájemná korelace je výsledkem dlouholetého vývoje, ve kterém se formovaly mezilidské vztahy, morální zásady a společenská pravidla (Jankovský, 2003).

S etikou se můžeme setkat, již ve starověkém Řecku ve spisech Sokrata a Platona. Prvním, kdo se jí zabýval, jako filozofickou disciplínou, byl Aristoteles ve své knize Etika Nikomachova (2009), jež je považována za jednu z nejdůležitějších filozofických děl, pojednávající o otázkách ctnostného jednání, spravedlnosti, slasti a blaženosti. Etika jako taková se vyvíjela společně s filozofií a jejími pilíři se staly otázky tážající se po způsobu a poslání

života. Byla v mnohém ovlivněna filozofií, a proto můžeme vyzorovat odlišnosti v otázkách lidské existence, které se pojí se svědomím a odpovědností jako stoická etika odříkání nebo naopak hedonistická filozofie smyslových požitků. Nelze ale říci, že by se etika formovala pouze ze strany filozofie, do její struktury zasahuje náboženství, politika a sociální prostředí. Jakožto každá věda, má i etika svůj předmět, a tím je morálka.

Morálku můžeme chápat jako komplex norem, které vycházejí z mravních hodnot. Tyto hodnotící soudy pak rozhodují o tom, co je dobré a co zlé. Všechna tato pravidla, názory a zvyky jsou podmíněny kulturou a historickým vývojem. (Jankovský, 2003). Současná moderní a post moderní západní civilizace má kořeny morálky zakotveny v židovsko-křesťanských náboženských hodnotách a antické moudrosti, ze kterých si většina zachovala všeobecně platný humánní charakter, a tím se staly nadčasovými (Janotová, 2005).

Ač morálka souvisí s mravem nebo zvykem, má daleko hlubší význam. Oblastí morálky je jednání člověka podle toho, co je správné z jeho subjektivního dojmu a svědomí. Lze tedy říci, že jde o chování, které se staví proti většině – není určováno převládajícím míněním. Záleží na individu, jak rozhodne, co je pro něj správné a naopak (Sokol, 2010). Na druhou stranu je pro jedince důležité existovat ve společnosti a umět se v ní pohybovat bez problémů vznikajících z vlastního morálního přesvědčení, tedy tím, co nám naše svědomí připustí, naopak se musíme přiklonit k mravnosti, která je postavená na normách společnosti. Podle Jankovského (2003) je to právě „minimum mravní identity“, které je důležité pro přežití ve společnosti. Tudiž i přesto, že se morálka řídí svobodnou vůlí a rozhodováním, je vedení cesty k určitému cíli dosti složité. Společnost nemusí porozumět našemu jednání i přesto, že jsme přesvědčeni o jeho správnosti. To znamená, že i svoboda je vymezena určitými pravidly. Ve svém rozhodování máme dáno, že víme, co je dobré a tím je ovlivněn náš osobní názor (Sokol, 2010).

Etymologie slova etika vychází z řeckého slova éthos, což v překladu znamená mrav, zvyk nebo obyčej. Velice podobný význam má i slovo latinského původu „mos“, ze kterého vychází morálka. Avšak tyto dva pojmy nelze považovat za totožné. Anzenbacher k této problematice (1994, s. 17, 18) uvádí, že slovo morálka má původ v latině (mos = vůle) a vyjadřuje vůli uloženou v člověku k uplatňování pravidel a zákonů, a pak i mravů a obyčejů. *„V průběhu těchto významových změn slovo „mos“, nakonec, tak jako „ethos“, znamená také osobní způsob života, smýšlení, charakter a mravní chování jednotlivce. Vidíme, že etymologie nejprve ukazuje na sociální kontext, do něhož jsou etické, morální, případně mravní jevy původně zasazeny jako společný mrav, obyčej, zvyk a zákon společenství. Teprve později nabývá význam těchto slov subjektivně individuální aspekt osobního mravního myšlení a charakteru. Z tohoto pojetí pak plyne synonymní chápání termínů etiky a morálky.“* Z těchto tvrzení vyplývá, že morálku nemůžeme považovat za totéž, co etiku. Z pohledu morálky lze říci, že člověk se chová podle jistých pravidel, které se k němu osobně vážou, na druhou stranu u etiky jde o pravidla, která platí obecně. Chování jedince by se tedy mělo ztotožňovat s morálním cítěním a jeho svědomím. Etiku lze tedy chápat jako teorii morálky nebo také filozofickou disciplínu zabývající se správným chováním a jeho normou (Kutnohorská a kol., 2011).

Jedno z možných členění etiky, na kterém se shoduje více autorů (Bureš, 1991), (Kutnohorská a kol., 2011), (Thompson, 2004):

Deskriptivní etika

Jedná se o etiku, která se zabývá popisem mravních hodnot a soudů určité společnosti. Nerozhoduje o tom, co je dobré nebo špatné, spíše zjišťuje vliv společnosti na morální postoje členů různých kulturních skupin. Snaží se, co nejpřesněji vystihnout oblast morálky. Sleduje změny hodnotových představ, které následně ovlivňují lidské chování. Obsahem je především historie, sociologie a psychologie morálky.

Normativní etika

Zaměřuje se na normy, kodexy a principy, kterými jsou lidé řízeni a snaží se nalézt jejich opodstatnění. Na rozdíl od deskriptivní etiky se táže po tom, co je morálně správné a naopak. Zabývá se otázkou povinnosti (deontologické otázky – Co bych měl dělat?) a hodnot (axiologické otázky - Čím bude můj život dobrým?). Bureš (1991) uvádí, že je některými autory uznávaná za jedinou etiku (z těchto tří proudů) jako filozofickou disciplínu.

Metaetika

Jde o specifickou disciplínu, jež analyzuje povahu pronášených etických pojmů a soudů, tedy můžeme říci, že se zabývá jazykem morálky po stránce logické. Od normativní etiky můžeme metaetiku diferencovat, způsobem pohledu na morální otázky, neodpovídá na ně (co je dobré a co špatné), ale snaží se zkoumat možnosti na základě, kterých určujeme tyto soudy a prohlašujeme je za správné. Cílem je tedy nalézt odlišnosti v morálních formách života a těch ostatních.

Etiku lze rozlišovat dále z hlediska samostatnosti vymezení etických norem, zde jde o etiku autonomní nebo heteronomní, kde jsou zásady stanovovány z vnějšího prostředí. Morálními otázkami jedince se zabývá individuální etika a z pohledu sociálních skupin se jedná o etiku sociální. Podstatnou je také profesní etika, jež aplikuje zásady do etických kodexů daného oboru (Jankovský, 2003). Z toho lze usuzovat, že vše v životě člověka souvisí s etikou, která aplikuje své normy, ať již z pohledu formálního, tak neformálního.

Jedním ze základních a nejstarších pravidel, které posuzuje správné chování a jednání je **zlaté pravidlo morálky**, které se objevuje v pozitivní a negativní formulaci, snad ve všech světových náboženstvích (Putnová, Seknička, 2007):

Pozitivní vyjádření:

„Vše, co chceš, aby jiní dělali tobě, dělej i ty jim.“

Negativní vyjádření:

„Co chceš, aby jiní dělali tobě, nedělej ani ty jim.“

Svou nadčasovostí je poplatné v každé době a situaci. Aplikujeme ho nejen v našem soukromém životě, ale také v tom společenském. Slouží nám jako regulátor mezilidských vztahů a můžeme z něj určovat správnost našeho chování a jednání.

Normy lze chápat jako sociální pravidla lidského chování. Existují dva typy norem, a to právní a etické. *„Mravní normy (etický kodex) a právní normy (zákony) plní sice obdobné základní funkce: regulativní, výchovné, hodnotící, imperativní a komunikační, ale zásadně se od sebe liší prostředky, jimiž dosahují svých cílů. Zatím co prostředky, jimiž právo dosahuje svých cílů, jsou především objektivizace, formalizace a institucionální působení – donucení, pak k základním prostředkům morálky patří subjektivizace, neformálnost a neinstitucionální působení.“* (Herzogová, 1997, s. 102). Lze tedy konstatovat, že morálka člověka souvisí s přijímanými normami a lidská existence souvisí se všeobecnými mravními normami (Čípková, 2005).

V současné době je etika chápána jako věda, která posuzuje mravní jednání a chování člověka, a proto je v naší společnosti uplatňována ve větším měřítku zejména v mezilidských vztazích. Interakce mezi lidmi souvisejí s morálními postoji samotného individua. Jde o etický relativismus, který je v dnešní době velice rozšířený. Tedy co je morální pro jednoho, nemusí být morální pro jiného. Pro současného člověka se stále více stává typické odcizení v mezilidských vztazích, následkem se může naše společnost zhroutit na neuznání základních hodnot a pravidel. Individualismus lidí opomíjí, že ne vše, co člověk dělá, také dělat smí (Jankovský, 2003).

1.1 Etické otázky jako součást profese

Profesní etika je součástí lidské společnosti už odedávna. V minulosti se na ni nekladl příliš velký důraz, spíše se opomíjela. V dnešní době se stává opět diskutovaným tématem. Obzvláště u profesí s dlouholetou tradicí, ve kterých se jedná o práci s klientem, je dodržování etických pravidel nutností. Především společenský růst, vývoj občanského sebevědomí a vznik nových povolání zvyšuje potřebu profesionality, a to po stránce odbornosti, tak i komunikace. Právě protože nesprávná komunikace a nedodržování profesní etiky může zapříčinit negativní dopad nejen na profesi člověka, ale také na celou společnost. Na druhou stranu dodržování etických zásad znamená předpoklad správného fungování dané organizace a s tím spojenou důvěru společnosti.

Etické otázky jako součást profese se snaží nalézt východiska z etických problémů. Připomínají, že je pro výkon profese nejen důležité držet se daných předpisů, ale uvažovat také, co je dobré pro klienta a společnost, co se myslí dobrem, jak jednat s nejlepším úmyslem a loajalitou ve své profesi (Jankovský, 2003). Na tyto otázky si každá profese formovala a stále formuje svá etická pravidla, která jsou povinností každého pracovníka. Vytýčují si tak úroveň profesionálního chování, a tím vzbuzují důvěru a spolehlivost (Janotová, 2005). Pokud se člověk po těchto otázkách nepídí, nelze jej považovat za odborníka, ale spíše za osobu, která své jednání nepromýšlí a reaguje na situace automaticky, aniž by si uvědomila jeho dopady. Pro práci s lidmi je však důležité uvažovat nad souvislostmi a nerozhodovat povrchně.

Každý člověk je jedinečnou bytostí, která má svou hodnotu a důstojnost, z níž vyplývá samotná hodnota „být člověkem“. Hlavním posláním člověka je být zodpovědným na všech úrovních, tzn. nejen k sobě samému, ale také k okolnímu světu a lidem, kteří ho obklopují. Tyto roviny se dotýkají každé činnosti a většiny profesí, které pracují s lidmi. Proto nelze tyto povolání vykonávat za nepřítomnosti etických pravidel (Davideková, 2010).

Profesní etika si klade za hlavní cíl zabezpečit zodpovědnost pracujících, ve smyslu toho, že nebudou stavět své zájmy před zájmy jejich kolegů a profese.

Udržení maximální participace je pro profesionalitu, důvěru a pozitivní vnímání společnosti často rozhodující.

1.2 Jak lze chápat dobro

Z etického hlediska, je nutné hledat dobro proto, abychom odkryli zlo. Člověku je dáno už z jeho přirozenosti, že směřuje k dobru, znamená pro něj hodnotu, která se k němu vztahuje a zároveň povyšuje jeho život na vyšší úroveň a to činí jeho život smysluplným. Lze jej pozorovat z pohledu mravně objektivního a subjektivního. Teorie dobra existují ve trojím výkladu. Z pohledu subjektivního dobra nelze hodnotit, co je přesně dobrem, protože každý jedinec chápe dobro s určitými odlišnostmi.

Z hlediska **intuicionismu**, který vychází ze slova intuice (dojem, tušení), chápeme pojem „dobrý“ za podstatu, jež se nedá rozložit, je těžko obecně definovatelný, a proto jej člověk musí pochopit sám, tato schopnost je člověku dána již od narození. Dalším pojetím, které lze zařadit do subjektivních přístupů je **emotivismus**, který hodnotí dobro jako něco, co v nás vzbuzuje dobrý dojem. Tento přístup však dostává soudobou etiku do krizového postavení, jež je výsledkem neobjektivních soudu, ale libosti individua (Buber, 2005). Dobro lze také brát z pohledu něčeho, co je očekávané. Jen to ale nestačí, musí mít také hodnotu a tou je ušlechtilost, užitečnost nebo potěšení. Člověk tedy směřuje k nějakému cíli, který splní očekávaná přání, jde ovšem opět pouze o subjektivní dobro vztahující se na jedince. Z toho však nelze vycházet, chceme-li dojít k tomu, co je opravdu mravné. Směřovat k dobru neznámá dosáhnout ho pomocí etických prostředků (Fischer, Milfait, 2008).

Etika nás provází na každé cestě našim životem, setkáme se s ní ve společnosti, ale také v soukromí. Ovlivňuje naše hodnoty, postoje a chování. Nelze říci, že existuje pouze jediná definice. V literatuře lze nalézt různá znění, ale všechna se v určitých otázkách shodují: Co je dobré a co je zlé? Jaký způsob jednání je mravní? Které hodnoty a postoje jsou správné? Na tyto otázky by si každý člověk měl odpovědět podle svého morálního přesvědčení,

avšak neopomenout na Kantův Kategorický imperativ, který říká: „Jednej jen podle té maximy, od níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem“, „Jednej tak abys používal lidství ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel a nikdy jako prostředek“.

2 Etický kodex

„Mravní norma je pravidlo (předpis) jednání, které má závazný charakter. Kodex je sbírka zákonných ustanovení. Přeneseně se hovoří o mravních kodexech nebo také kánonech, tj souborech zásadních norem, předpisů, principů.“ (Vaněk, 2005, s. 109)

Etický kodex je jedním z důležitých regulátorů etického chování. Obsahuje systém mravních norem, jejichž prostřednictvím jsou formovány požadované vlastnosti a vztahy mezi lidmi. Má normativní charakter tzn. po člověku je vyžadován určitý způsob chování, daný situací a profesí, pro kterou je určitý etický kodex sestaven (Herzogová, 1997). Jeho cílem je, aby zaměstnanci pracovali čestně a poctivě, zároveň nastiňuje poslání a hodnoty společnosti, které jsou předpokladem pro profesionální jednání a řešení problémů (www.investopedia.com). Tyto normy vznikají jako výslednice optimálního jednání. Stávají se tak zárukami pro morální standard profese. Janotová (2005) tvrdí, že jde o základní orientaci na zabezpečení minima etiky v jednání, tvoří prostor pro všechny, kteří chtějí přemýšlet o smyslu svého poslání a povinnostech, vůči klientům.

„Písemný kodex signalizuje vnějšimu světu, že daný subjekt a jeho zaměstnanci usilují o etické postupy. Vymezením žádoucího chování stanovuje také jasné hranice, které znemožňují zaměstnancům, aby případné neetické chování sami před sebou dokázali odůvodnit jako přijatelné. Etický kodex také usnadňuje rozhodování. Jednoznačně vymezené zásady při správních činnostech usnadňují orientaci a usměrňují chování zaměstnanců. Vytvářejí prostředí, které napomáhá prosazování etických postupů v momentech, kdy jsou zaměstnanci konfrontováni s nepřijatelnými požadavky nebo nabídkami.“ (Dolista, Ježek, 2006, s. 65).

V odborné literatuře je uvedeno několik typů etických kodexu. Tři základní uvádí Luknič (1994):

- **Aspirační kodexy** - které vyjadřují jisté ideály, ke kterým by se mělo směřovat.
- **Výchovné kodexy** – které obsahují přesně vymezené pokyny s komentářem jak postupovat.
- **Regulační kodexy** – zahrnují soubor detailních pravidel řízení profesionálního chování a slouží také jako základ k řešení stížností.

V praxi můžeme nalézt více druhů etických kodexů, avšak jedná se pouze o varianty, které vycházejí z těchto tří základních typů (Janotová, 2005). Společnou trajektorií všech je zajistit etické, profesionální a důvěryhodné chování.

Jinou kategorizaci etických kodexů uvádí Janotová (2005), která vychází z rozdělení podle subjektů, kterým etický kodex náleží:

- **Profesní kodexy** (lékařský, učitelský právníký)
- **Odvětvové kodexy** (bankovní, reklamní)
- **Podnikové kodexy** (určený pro daný podnik)

2.1 Historie etického kodexu

Evropská kultura má kořeny nejen v židovsko-křesťanském náboženství, ale také v antické filozofii. Za vůbec nejstarší etický kodex můžeme považovat **Desatero božích přikázání**, které byly vyryty Mojžíšem na hoře Sinaji, a je považováno za základ všech etických kodexů. Sloužilo jako varování pro lid prchající z egyptského zajetí. Pouze šest z těchto přikázání se však týká etiky. Pro věřící znamenalo pravidla, která jsou neměnná a platná v každé době. Také **kodex křesťanské morálky**, jehož autorem je Ježíš Kristus, určuje etická pravidla, kterých by se měl člověk držet, aby byl dobrým. Na rozdíl od desatera je kladen důraz na zvnitřnění morálky, tak aby člověk považoval za hříšný už jen úmysl (Herzogová, 1997). Ježíš tvrdil, jestliže člověk nebude

schopen zapamatování si všech plavidel, stěžejním se pro něj má stát zlaté pravidlo.

Tak jako mají křesťané svůj kodex morálky, tak můžeme i u jiných náboženství nalézt jejich hodnoty a normy ovlivněné danou kulturou. Autorka této práce tedy uvede pro porovnání další dva kodexy dvou světových náboženství. Prvním je **kodeX Židovského náboženství**, a tím jsou tzv. Výroky otců, které jsou součástí talmudu. Obsahují výčet dobrých vlastností, kterými by měl člověk oplývat, jako obětavost, nesobeckost, které jsou nejčastějším prvkem talmudu. Mnohé „výroky otců“ mají více významů a člověk si je může vyložit z různých úhlů pohledu. Jednoznačně klade důraz na akt jednání – „Moudrost bez skutků, které by jí odpovídaly, se vytrácí.“ (Vaněk, 2005, s. 122) **Islámský kodex**, který je sepsán v knize Korán opět odkazuje na správné lidské vlastnosti, které se objevují ve více náboženských kodexech – spravedlnost, nesobeckost, úcta, zákaz cizoložství a další. Je patrné, že i přes kulturní různorodost se v mnoha bodech tyto kodexy shodují. Vytvářejí tak základ etických hodnot společnosti a formují lidskou morálku, již po mnoha staletí (Vaněk, 2005).

Antický filozof Sokratés, přichází s názorem, že se morálka nemůže týkat pouze věřícího člověka. Etikou a etickými kodexy by se měli řídit všichni lidé, bez ohledu na jejich víru. Pro antického člověka neplatilo žádné desatero, snažili se etiku nalézt mimo náboženství, jedním z etických kodexů antického období může být považována **Platonova Ústava**. Aristoteles, jenž byl Platonovým žákem, zdůrazňuje myšlenku morálky v situacích obyčejných lidí a klade důraz na ctnost, která je základem a od níž se jednání odvíjí – člověk si musí zvolit prostředek mezi dvěma krajnostmi (Hodovský, 1992).

„Ctnost je duševní zdatnost, která je „stálou vlastností nebo stavem, jímž se člověk stává dobrým, a jímž svůj výkon učiní dobrým.“ (Aristoteles)

Ve středověku se filozofie etiky přesouvá opět do oblasti náboženství a to z důvodu, že se oficiálním náboženstvím stává křesťanství. I přes návrat ke křesťanským hodnotám se filozofové tehdejší doby snaží vycházet a skloubit

náboženskou etiku s tou antickou, jako třeba Svatý Augustýn, který vycházel z Platonova učení. Podle Tomáše Akvinského jsou pro společnost určující zákony pro dosažení obecného dobra a ty odrážejí tzv. přirozený zákon, který je každému člověku dán Bohem (Robinson, Garatt, 2004).

Dalo by se konstatovat, že ve vytváření otázek správného etického chování, sehrál Bůh důležitou roli, zejména v období středověku, ale i zde se objevují myšlenky odklánějící se od náboženství. V době zrodu renesance na přelomu středověku a novověku se objevují myšlenky o sebejistotě a rozhodnosti samotného člověka, v jehož myšlení nemá Bůh stěžejní roli, to můžeme nalézt, v díle Machiavelliho – Vladař (2007), avšak tehdejší společností zavrhnuto právě z náboženských důvodů.

V historii se objevuje spousta názorů na lidskou přirozenost, jedni ji považují za ničemnou, jako například Hobbes ve svém díle Leviathan. Rousseau ji chápe jako morailitu danou člověku od narození s cílem dosáhnout dobra. A v neposlední řadě přichází Freud se zcela novou myšlenkou instinktivního nevědomí (Robinson, Garatt, 2004). Je tedy těžké uznat, zda by byl člověk schopen ve společnosti žít bez daných pravidel norem a zákonů, rozhodně by se, ale měla společnost vyvarovat možnosti přistoupit na myšlenku toho, že člověk je sám morálním zákonem, jelikož morální neznamená u každé lidské bytosti mravní.

Od utváření etických myšlenek přejdeme k etickým kodexům v praxi. Již od dávných dob po současnost si lidé formují své ideály profesí. Tyto představy o vlastnostech pracovníků a výkonu určitého povolání shrnuje právě etický kodex. Za jeden z nejstarších profesních kodexů vůbec, lze považovat **Hippokratovu přísahu**, která vznikla již před 2 500 lety a i přes svou dlouhou historii je poplatná naší době a vychází z ní většina přísah lékařů.

2.2 Současnost etického kodexu

Současný svět dospěl k posunu v etických hodnotách a principech, z důvodu měnící se kultury bytí a lidského života. Proto se mnoho etických

kodexů musí upravit a přizpůsobit hodnotám a etickým pravidlům platné pro současnou společnost (Brnula, 2010). V posledních letech se etické kodexy zavádějí nejen u tradičních povolání jako právník, lékař nebo kněz, můžeme se s nimi setkat také u novinářů, bankéřů a obchodníků. Je otázkou, zda u všech typu povolání je etický kodex opravdu nutný. Herzogová (1997) uvádí, že je důležité od sebe oddělit „výdělečnou činnost“ a „skutečnou profesi“. Nelze stavět například lékařskou profesi vedle té holičské a hovořit o etických kodexech, to je z logického hlediska čirý nesmysl. Musíme se tedy zaměřit na povolání, ve kterých je etický kodex potřebný, a bez něhož by se tato profese nedala realizovat. Základními společnými znaky těchto profesí je zejména orientace na člověka, a to na jeho duchovní oblast, služba vyšším hodnotám, než těm ziskuchtivým, samostatnost v jednání a rozhodování bez kontroly nadřazeného a osobní zodpovědnost za svá rozhodnutí.

Etické kodexy, jak je známe dnes, se nejdříve rozšířily v anglosaských zemích zejména v podnikatelské sféře. Mnohé z organizací se zveřejněním svého etického kodexu hlásí k respektování jak norem právních, tak etických a to v jejich interní i externí činnosti. V České republice se tento trend neustále rozmáhá a stále více veřejných institucí přijímá své etické kodexy (Putnová, Seknička, 2007).

2.3 Funkce a přínos etického kodexu

Etické kodexy by měly stavět na hodnotách, realita je taková, že se v praxi setkáváme spíše s důrazem na dodržování pravidel. Nezastupuje profesní řády, ale spíše slouží jako doplněk, tam kde tyto řády nedosahují pro svou obecnost. Etické kodexy přispívají k udržení profesionality a prostředí bez střetu zájmu, aby mohl tímto způsobem fungovat, musí být v jeho dodržování jednotnost.

Hlavní funkce etického kodexu:

- Řídící
- Výchovná

- Kreativní
- Informační
- podpůrná
- preventivní

Jednotlivé kodexy se od sebe liší zejména ve struktuře a obsahu, tato různorodost je dána specifickými rysy, jakými jsou tradice, rozdílnost mravních dilemat, činnost, cíle profese apod. Jsou však specifikovány určité obsahové okruhy, které by neměly v žádném z etických kodexů chybět (Putnová, Seknička, 2007):

- Respektování práva
- Čestnost
- Bezpečnost a kvalita
- Konflikty zájmů
- Jednoznačné odmítání diskriminace
- Vztahy s klienty
- Zneužívání a využívání informací
- Sociální odpovědnost

Autoři Levy (2003) a Banks (2006) uvádějí souhrn následujících bodů hlavního významu etického kodexu (Nečasová, 2010):

- určuje základní cíl profese
- zabezpečuje vedení a podněty odborníkům, kteří jsou takto povzbuzováni ke zvýšení vnímavosti a reflexi
- vytváří a udržuje profesní identitu
- zdůrazňuje status profese
- slouží jako měřítko pro hodnocení aktuální praxe
- chrání klienty před zanedbáním profesní odpovědnosti a zneužitím moci

Organizace si své etické kodexy vytvářejí z různých důvodů, pro přiblížení si uvedeme několik bodů jejich přínosu:

- Zabezpečuje vedení a inspiraci k upevňování hodnot organizací uznávaných. Omezuje samostatnost člověka v jeho rozhodnutích a definuje správné postupy v různých oblastech.

- Vzbuzuje důvěru veřejnosti a dobré jméno a zároveň prokazuje loajalitu vůči obecně platným pravidlům

- Zvyšuje oddanost a hrdost zaměstnanců ke své profesi

- Podporuje příznivé pracovní prostředí

- Podporuje otevřenou komunikaci

- Prostřednictvím něj může organizace dosáhnout vysokého standardu

- Zabraňuje diskriminaci

- Zlepšuje výkonnost

- Přináší pozitivní změny

- Usnadňuje jednání se zainteresovanými skupinami

2.4 Hlavní zásady

Pro správné fungování etických kodexu, jsou především důležité jeho hlavní zásady, kterých je nutno se držet pro dosažení maximálního efektu. Těmi jsou (www.deutsch-kgb.wz.cz):

1. Zásada zákonnosti

Při výkonu profese je podstatné držet se Ústavy, zákonů a jiných platných norem a předpisů, tak lze dosáhnout nejen urychlení úředních postupů, ale také dodržení termínů. Pokud dojde k situaci, kdy je pracovník vyzván svým vedoucím o porušení těchto pravidel a zákonů, je povinen to oznámit.

2. Zásada kvality a efektivity

Každý má závazek vykonávat svou profesi s nejvyšší mírou profesionality, kterou si zvyšuje studiem a zároveň se snaží dosáhnout,

co nejlepších výsledků. Pokud dojde poškození či odcizení majetku, je nutné tuto skutečnost ohlásit.

3. Zásada etiky práce

Zaměstnanec musí jednat v souladu s odpovědností, svědomitostí a čestností. Držet se hlavního cíle svého povolání a organizace, v níž je zaměstnán. Při komunikaci dodržovat základní etické pravidla a vyhnout se diskriminaci.

4. Zásada informační otevřenosti

Nezatajovat klientovi informace a podat je v ucelené, pravdivé formě, v rámci platné legislativy.

5. Zásada neovlivnitelnosti

Rozhodovat se na základě skutkové podstaty, objektivně, nestranně a slušně. Nesmí upřednostňovat své zájmy nad zájmy profesní.

6. Zásada neúplatnosti a poctivosti

Pracovník nesmí přijímat úplatky či jiná zvýhodnění, které by ovlivnily jeho rozhodnutí. Vyhnout se konfliktu zájmů. Zaměstnanec si nepřivlastňuje majetek, jenž mu nepatří pro svou potřebu a nepodporuje tuto skutečnost ani v situaci, že tak činí jiná osoba

7. Zásada odpovědnosti za dobré jméno instituce

Pracovník nejedná proti zájmu své organizace, a tak aby poškodil její dobré jméno a důvěru klientů, to platí jak pro profesní oblast, tak soukromý život.

2.5 Etický kodex v profesi

Etické kodexy, především formují morální postoje pracovníků, kteří podle těchto norem postupují při plnění svých povinností a úkolů. Podle Robinsona a Reesera mají v současné době kodexy význam pro profesi z hlediska porozumění jejich poslání nejen pro laickou veřejnost, ale také pro samotné pracovníky, kteří se skrze něj realizují a snaží se dosáhnout maximální profesionality (Nečasová, 2010).

.Jednotlivé body vycházejí z praxe a jsou tvořeny, aby udávaly trajektorii svého povolání. Vycházejí z etických dilemat dané profese a zastřešují je v celé šíři, tak aby se předešlo možným odchýlkám v jeho chápání.

Etický kodex ve většině případů vychází ze zákoníku práce a jiných zákonů, které se pojí s danou profesí. Jsou v něm uvedena základní práva a povinnosti zaměstnanců vůči instituci a klientům. Cílem je tuto právní úpravu doplnit, zejména v oblastech, kde zákon nezasahuje. Z tohoto úhlu jsou kodexy základem samoregulace (Putnová, Seknička, 2007). Nerespektování jednotlivých bodů v kodexu znamená porušení pracovní kázně, proto musí mít práva a povinnosti jednotný výklad a nesmí se rozcházet v jejich chápání. Problémem současných kodexů, je množství a různorodost situací a k nim se pojících etických dilemat, proto jde často o autonomní volbu ze strany zaměstnance, samozřejmě vycházející z pravidel určitého etického kodexu a z pochopení svého poslání a legislativy.

Etické kodexy vytvářené firmami a organizacemi jsou dvojího typu. Mohou být **závazné** nebo **nezávazné**.

Závazný etický kodex, jak již vychází z jeho názvu je povinný a jeho jednotlivé body se musejí dodržovat. V některých oborech mají etické kodexy zvlášť závažnou právní platnost, jako například Advokátní komora ČR, Lékařská komora ČR aj. Při porušení je jednání člověka postižitelné, což může mít především závažný existenční dopad. Odborné etické kodexy se uplatňují především profesích - lékař, tlumočnick, policista atd. U druhého typu, který se vyskytuje v zájmových profesních sdruženích, se jedná pouze o dobrovolné dodržování a záleží na jedinci, zda podle něj bude postupovat či nikoli. Má charakter strážce „mravního jednání“ (Průcha, Švaříček, 2009).

3 Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka

„Etický kodex České komory tlumočnicků znakového jazyka určuje základní povinnosti a práva jejich tlumočnicků při výkonu tlumočnické profese a v souvislosti s ním.“ (www.cktzj.com)

Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka byl vytvořen především proto, aby chránil nejen práva klientů, ale také tlumočnicků. Pro dosažení jeho cíle, nelze setrvat na teoretické úrovni, ale především aplikovat jednotlivé body toho kodexu do tlumočnické praxe. Tlumočnick je autonomní osobou, která svá rozhodnutí a jednání koná s nejlepším možným úmyslem. Řídí se jeho jednotlivými body, ale jestliže to vyžaduje situace, nemusí jej striktně dodržet (Šebková, 2008).

V současné době je v ČR několik organizací, zabývajících se tlumočnickými službami (Organizace tlumočnicků znakového jazyka, Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka, Česká komora tlumočnicků znakového jazyka atd.) a všechny mají své etické kodexy. Nicméně by se dalo říci, že se ve stěžejních bodech shodují. Tento trend se k nám rozšířil ze zahraničí. Pro představu si uvedeme některé zahraniční organizace (Šebková, 2008):

- Etický kodex RID (Registry of Interpreters for the Deaf) – USA
- Etický kodex AVLIC (Association of Visual Language Interpreters of Canada) - Kanada
- Etický kodex SVT Ry (Suomen Viittomakielen Tulkit Ry) - Finsko

Etické kodexy tlumočnicků jsou specifické a od jiných etických kodexů se liší především v tom, že se váží na profesi, která se věnuje pomoci lidem se znevýhodněním, což s sebou nese spoustu etických dilemat a problematických situací. Tlumočnick je odkázán sám na svá morální rozhodnutí, které by se měla držet v rámci etického kodexu, ale také platné legislativy, což je v mnoha případech nesmírně obtížné. Nejenže důsledky jeho jednání mají dopad na klienta, ale také na jeho osobu. A stěžejní bod většiny etických kodexů, že

zaměstnanec nemá stavět své zájmy nad zájmy profesní, se zde mohou stát sporným bodem.

3 . 1 Tlumočnická profese a její specifika

V České republice je přibližně půl miliónu nedoslýchavých a neslyšících, z toho sedm až deset tisíc tvoří lidé, kteří komunikují prostřednictvím znakového jazyka (www.helpnet.cz). Znakový jazyk může být považován za mateřský jazyk především prelingválně neslyšících, pro které je sluchový a řečový trénink téměř nezdolatelný a i při maximálním vypětí sil, dosahují malých krůčků. Proto je důležité nalézt komunikační prostředek, který bude pro jejich vnímání nejlepší možnou cestou nejen pro navázání komunikace s okolím, ale také pro zdravý kognitivní, sociální a citový vývoj. Tímto prostředkem je znakový jazyk (Hudáková, Motejzíková, 2005). A právě on dělá z neslyšících lidí jazykovou a kulturní menšinu (Bímová, 2005). Prostřednictvím tohoto jazyka komunikují neslyšící převážně mezi sebou, protože je pro ně přirozenou formou dorozumívání. Se slyšícími lidmi může komunikace probíhat v podobě psané formy, odezíráním nebo v komplikovaných situacích (u lékaře, na úřadě apod.) využitím tlumočnických služeb.

Tlumočení je specifický způsob mezijazykového dorozumívání, jinak nazvaný také jako translace. Což znamená přechod z jednoho jazykového systému do jiného při zachování totožného obsahu (Slouková, 1984). Komunikace tedy není přímá, ale informace se nese zprostředkovaně přes tlumočníka. Tlumočník přijme originální znění a to převede adresátovi do jeho jazyka tak, aby zachoval co možná nejpřesnější smysl sdělení a záměr řečníka, a tím dosáhl cíle dané komunikace. Konkrétní situace jsou charakteristické společnými a vzájemně působícími jevy: účastníci komunikace, obsah a zaměření komunikace, místo a čas. Tyto faktory pak ovlivňují „*situační kontext tlumočení*“, který je určující pro smysl předávaného sdělení (Čeňková, 2008).

Český znakový jazyk a umělé posunkové kódy

„Český znakový jazyk je plnohodnotný jazyk, který nemá s češtinou nic společného, má vlastní dokonalou gramatiku, které nic nechybí a která zaručuje, že ukázaná věta bude jednoznačně pochopena. Má i vlastní neverbální nebo spíše „neznakovou“ složku, která se vyjadřuje mimikou. Nedá se při něm současně vyslovovat česká věta. Znakový jazyk má stejně jako všechny mluvené jazyky svou historii a jako všechny mluvené jazyky se vyvíjí, a to často přejímáním slov z jiných jazyků.“ (Hrubý, 1997, s. 185)

Vůbec první zemí na světě, která přiznala znakovému jazyku statut svébytnosti, bylo Švédsko v roce 1981. Teprve o sedm let později tedy v roce 1988 se Evropský parlament usnesl na tom, aby členské státy oficiálně uznaly své národní znakové jazyky. V ČR až v roce 1998 přichází v platnost zákon č. 155/1998 Sb. O znakové řeči a nastává tak zlom (Průběh jednání o návrhu zákon o znakové řeči, 1998). Nejenže se z českého znakového jazyka stává plnohodnotný a přirozený jazyk, ale také pohled společnosti na komunitu Neslyšících přestává být stigmatizován pojmem postižení. Zákon tak zaručil rovnocennost znakového jazyka a plné právo neslyšících na uznání jejich kulturní menšiny.

Jednotlivé znakové jazyky si nejsou totožné, každá země má svůj národní znakový jazyk, který se může lišit i v jednotlivých oblastech státu, jako je například nářečí u mluveného jazyka. Pro neslyšící je to běžný jazyk, který využívají k dorozumívání se mezi sebou v nepřítomnosti slyšícího (Hrubý, 1997).

Často se stává, že si lidé pletou **český znakový jazyk** a znakovanou češtinu. Tyto dva pojmy, ač se na první pohled můžou zdát stejné, jsou od základů rozdílné. **Znakovaná čeština** patří mezi umělé systémy, které se po gramatické stránce podřizují mluvenému českému jazyku. Jednotlivé znaky pak vycházejí ze znakového jazyka. Tento způsob komunikace preferují lidé nedoslýchaví nebo ohluchlí, kterým slouží jako pomůcka při odezírání (Hronová, 2005).

Jedním z dalších způsobů dorozumívání neslyšících, se kterým se můžeme při tlumočení setkat, jsou výše zmíněné **umělé posunkové kódy**. Patří mezi ně **fonemické posunkové kódy**, u nichž znaky nezastupují jednotlivá slova nebo písmena, ale fonémy, tímto způsobem se zviditelňují akustické charakteristiky jazyka; **prstová abeceda** je souborem dohodnutých znaků, které zastupují jednotlivá písmena a je součástí znakového jazyka, především v situacích, kdy komunikují slyšící s neslyšícími, nebo pokud chtějí něco přesně pojmenovat; **znakovaná čeština**.

Tlumočník

Tlumočník je osoba, která tvoří prostředek k uskutečnění rozhovoru mezi komunikátorem a komunikantem. Pro výkon jeho profese je důležitá především dokonalá znalost pracovních jazyků (v našem případě - znakový jazyk) a mateřštiny, což lze chápat, jako základní předpoklad jeho funkce.

Pro výkon tlumočnické profese je důležitých několik aspektů, které musí tlumočník splňovat, aby mohl být považován za profesionála ve svém oboru. K těmto oblastem patří lingvistické dovednosti – srovnávací analýza textu tj. chápat funkční a stylistickou hodnotu sdělení; plynulý přechod z cizího jazyka do mateřského a naopak; pohotová formulace smyslu informace. Pro tlumočnicka není podstatná znalost jen v oblasti jazykové, ale také znalost a chápání kultury spjaté s daným jazykem. Dále hrají velkou roli fyzické předpoklady tlumočnicka – vyrovnaný charakter bez nervové nestability, přiměřená dechová kapacita, kvalitní hlasový fond a sluch. Z psychických předpokladů je to především paměť; schopnost rozeznat podstatné informace; pohotové reagování; soustředěnost a schopnost rozdvojení pozornosti (Čeňková, 2008).

Základní představy neslyšících o poskytování tlumočnických služeb uvádí Richterová (2008, s. 20) v následujících bodech:

- „Předávat všechny informace (žádné informace nevynechávat ani nepřidávat);

- předávat co nejkomplexnější obraz o tlumočené situaci a dobře se v ní orientovat:
 - Tlumočit i neverbální složku: tempo, dynamiku, vady řeči;
 - Používat bohatý rejstřík výrazových prostředků (tlumočit různě v různých situacích, oficiální X neoficiální, ale i např. monotónnost projevu), vycházet neslyšícím vstříc a umět se přizpůsobit jejich projevu, rychle přepínat kódy;
 - Zachytit osobnostní rysy komunikantů a jejich momentální stav (naštvanost zuřivost apod.);
 - Předávat i záměr (cíl) sdělení;
 - Orientovat se v daném tématu („aby se v něm cítil dobře i tlumočnick“), znát i příslušnou terminologii;
- zachovávat mlčenlivost (zejména v souvislosti se zdravotními problémy);
 - zohledňovat kulturu Neslyšících;
 - respektovat neslyšící;
 - setkat se s neslyšícím předem a informovat se o tlumočnické situaci; mít zkušenosti se soudním řízením;
 - mít s neslyšícím klientem dobrý vztah a zajímat se o zpětnou vazbu“

Humphrey, Alcorn (2001) uvádí, že k tlumočnické profesi lze přistupovat několika způsoby a to jako pomáhající, „usnadňovatel“ komunikace, nástroj k přenosu sdělení a nebo zástupce bilingvální-bikulturního přístupu.

Tlumočnickou profesi lze rozdělit do tří základních specializací a to tlumočnick znakového jazyka, transliterátor znakového jazyka a vizualizátor mluveného jazyka.

Šebková definuje **tlumočnicka znakového jazyka** následně (Šebková, 2008, s. 9): „Tlumočnick znakového jazyka používá při tlumočení český znakový jazyk, který je přirozeným jazykem s vlastní strukturou, gramatikou a pravidly a je primárním komunikačním prostředkem většiny osob s těžkou sluchovou vadou a neslyšících lidí.“

Vizualizace nebo také „artikulační tlumočení“, „orální tlumočení“ je zprostředkováno vizualizátorem, což je osoba, která zvýrazňováním viditelných mluvních pohybů usnadňuje klientovi odezírat. Tento druh tlumočení je určen zejména pro lidi ohluchlé a osoby s lehčí sluchovou vadou (Strnadová, 2008).

Transliterací se chápé převod mluvené češtiny do znakované češtiny, tedy tlumočení v rámci jednoho jazyka. A to tak, že se drží gramatických pravidel českého jazyka. Zvýrazněním českých slov zjednodušují situaci při odezírání. Tento způsob upřednostňují spíše osoby ohluchlé nebo nedoslýchavé (Šebková, 2008).

V současné době se tlumočnická profese (zaměřená na znakový jazyk) potýká s nedostatkem tlumočnicků. Můžeme tvrdit, že dobrá dostupnost těchto služeb je v Praze a okolí, ale co se týče mimopražských oblastí, je situace dosti alarmující, proto jsou neslyšící odkázáni na pomoc své rodiny nebo přátel, jen v krajních situacích využívají tlumočnických služeb (Richterová, 2008).

Základní druhy tlumočení

Tlumočnick volí ze dvou způsobů tlumočení. Prvním je tlumočení probíhající současně s projevem řečníka, a tím je tlumočení simultánní. A druhé, kdy se začíná tlumočit až po skončení určité části promluvy, které se nazývá konsekutivní tlumočení.

Simultánní tlumočení probíhá v přímém kontaktu mezi tlumočnickem a klientem, jelikož je informace téměř souběžně předávána hned po vyslovení. Pravidlem pro simultánní tlumočení je přesnost zprostředkovaného sdělení, proto je dosti náročné na pozornost, soustředěnost, logické zpracování přijatých informací a následný převod do druhého jazykového systému. Dále můžeme simultánní tlumočení dělit na kabinové, šepotání a tlumočení filmů (Čeňková, 2008).

Konsekutivní tlumočení (následné) je po stránce formální a obsahové na vyšší úrovni, z důvodu menší časové náročnosti. Dbá se spíše na řečnický a stylistický výkon, které si tlumočnick vhodně volí v závislosti na určité situaci.

Konsekutivní tlumočení může být zápisem nebo z paměti (Čeňková, 2008). Šebková (2008) uvádí, že se tento způsob při tlumočení z mluveného do znakového jazyka nepoužívá, protože tlumočnický musí sledovat řečníka, a proto si nemůže zaznamenávat sdělení.

Ze specifických kategorií tlumočení si můžeme uvést **komunitní tlumočení**, které je v současné době hodně diskutovaným tématem, hlavně v souvislosti s etickým kodexem. Holcupová (2010) uvádí, že za komunitní tlumočení můžeme považovat tlumočení v různých institucích (tlumočení u soudu, ve zdravotnictví, v oblasti sociálních služeb apod.) nebo tlumočení pro klienty patřící k určité kulturní skupině (komunita neslyšících, přistěhovalci, domorodé obyvatelstvo apod.). Jak tvrdí Čeňková (2008), je komunitní tlumočení pro tlumočnický zpravidla velice náročné a složité, protože se tlumočnický dostává do kontaktu s osobami, které na něj nejsou zvyklé, čímž vzniká značně vypjatá situace. Pro tento typ tlumočení ovšem také platí etický kodex, který není ale tak obsáhlý a flexibilní, aby zastřešil všechny možnosti problematických situací, které mohou v této dosti rozsáhlé oblasti nastat. Proto by se do budoucna měly aplikovat kodexy na jednotlivé sektory tlumočení.

Dalším specifickým tlumočením je **tlumočení ve znakovém jazyce**. V ČR jsou tři organizace zajišťující tlumočnické služby, jednou z nich je i Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, jak bylo již výše zmíněno, poptávka převažuje nad nabídkou tlumočnický. Na tuto situaci se Česká komora snaží reagovat novým vzdělávacím systémem pro zájemce o znakový jazyk. Touto cestou se snaží o pozvednutí úrovně tlumočnických služeb na území ČR a dosáhnoutí úrovně Evropské unie (Čeňková, 2008).

Pro přehled jsme si uvedli dva základní a dva specifické druhy tlumočení, samozřejmě, že existuje daleko více způsobů tlumočení, ale pro účel této bakalářské práce nám postačí tyto čtyři.

3.2 Vznik a vývoj etického kodexu tlumočnicků znakového jazyka v ČR

V České republice je mnoho organizací, věnujících se neslyšícím a tlumočnickým službám a každá má sestaven svůj etický kodex, který se zaměřuje na danou oblast, kterou organizace zastřešuje. Česká komora tlumočnicků (dále jen Komory) znakového jazyka a její etický kodex můžeme považovat za jejich dva stěžejní pilíře.

Vznik samotného etického kodexu tlumočnicků se nepojí se vznikem Komory, ale jeho počátky můžeme hledat už od roku 1998, kdy přichází v platnost zákon č. 155/1998 Sb. O znakové řeči. Inspiraci k jeho vytvoření čerpali zakladatelé ze zahraničí, kde se již tyto kodexy běžně v praxi dodržovaly. V USA vznikla první organizace tlumočnicků v roce 1964 pod názvem RID (Register of Interpreters for the Deaf, Inc.), kde se poprvé začalo uvažovat o tlumočnickovi jako profesionálovi a zde, také vznikají první etická pravidla pro tuto profesi (Slow, 1981). O sestavení prvního etického kodexu tlumočnicků v ČR se zasloužily Česká společnost tlumočnicků znakového jazyka a Asociace neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel. Na obsahu tohoto etického kodexu má podíl Vesta Dee Sauter, která přijela zrod etického kodexu podpořit až z USA ve spolupráci s českými tlumočnickými: Gabrielou Houdkovou, Janou Servusovou a Jiřím Janečkem (Kubištová, 2010). Z článků v časopise Gong, který je určený pro neslyšící, je jen velmi málo zmínek o tomto kodexu. Jednou z nich je poznámka Mázarové (1999) z říjnového vydání, kde pojednává o tom, že etický kodex sice existuje, ale není přístupný veřejnosti a ani za jeho nedodržování neplynou žádné sankce.

Lze se tedy domnívat, že se etický kodex do podvědomí lidí dostává až v roce 2000 se vznikem Komory, kdy se také zformoval do dnešní podoby.

3.3 Hlavní body etického kodexu tlumočnicků znakového jazyka

Tento etický kodex náleží České komoře tlumočnicků znakového jazyka a je jedním z nejčastěji uplatňovaných v tlumočnické praxi v České republice. Jde o důležitý dokument, který zahrnuje základní principy profesionálního výkonu tlumočnické praxe. Z tohoto důvodu si uvedeme jednotlivé části dokumentu a přiblížíme si jeho znění. Jeho jednotlivými body jsou (www.cktzj.com):

1. „Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.“

Tento první bod definuje pojem „profesionální tlumočnick“ (Janeček, 2003) Především je důležitá jednoznačnost převáděného smyslu sdělení, tedy přeložit informaci tak, aby měla stejný význam jak ve výchozím jazyce, tak v tom cílovém. Tlumočnická profese ovšem není spojena pouze s jazykovou stránkou, ale také s pochopením kultury Neslyšících. Dingová (2005, s. 38) tvrdí „Tlumočnick je totiž mostem nejen mezi jazyky, ale i mezi setkávajícími se kulturami.“ Dále se tlumočnick musí zdržet vlastních názorů a komentářů a uvědomit si, že má působit, neutrálně, nijak na svou osobu neupozorňovat. Tak jako uvádí Šebková (2008), rozhodně není přípustné, aby tlumočnick řešil své soukromé záležitosti během tlumočení se slyšícím nebo využíval toho, že slyšící nerozumí znakovému jazyku a vedl vůči jeho osobě pomluvy. Tlumočnick vždy převádí sdělení do první osoby („Já říkám...“, ne „on říká...“) a udržuje oční kontakt pouze s neslyšícím (Dingová, 2005).

2. „Tlumočník následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.“

Pokud si neslyšící objedná tlumočníka, měl by do požadavků zakomponovat, jeho preferenční způsob komunikace tzn., jestli chce při tlumočení využívat český znakový jazyk, znakovanou češtinu nebo jiný druh dorozumívání. „To znamená, že by měl tlumočník příslušný „kód“, který pro komunikaci vybere, přizpůsobit kódu, který užívá klient.“ (Šebková, 2008, s. 31) Existují, také případy, kdy klient předem nevznese svůj požadavek. V takovéto chvíli, je pouze na tlumočnickovi, jak vyhodnotí danou situaci a přizpůsobí se. Velkou roli zde hraje především profesionalita a zkušenosti tlumočníka, aby rozhodl, která forma komunikace bude pro daného klienta nejvíce vyhovující. Musí se ovšem vyhnout kombinování různých stylů. Jak uvádí Dingová (2005), nelze v jeden okamžik používat mluvený jazyk a jazyk znakový, aniž by došlo k jejich kvalitativnímu poškození. Tlumočník je pasivní účastník komunikace, proto nemá právo rozhodovat, o tom jak by měl neslyšící komunikovat, a co by měl umět.

3. „Tlumočník přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce. Pokud tlumočník zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možnosti a schopnosti, tlumočení odmítne.“

„Strach z přiznání vlastních limitů není na místě. Při výkonu tlumočnické profese není prostor ani pro ostych, ani pro ješitnost.“ (Dingová, 2005, s. 39)

Před každým tlumočením by si měl tlumočník položit dvě zásadní otázky a to: „Mám dostatek kompetencí na to, abych zvládl dané informace přetlumočit?, Budu opravdu v dané situaci nápomocný?“. Profesionální tlumočník si na tyto otázky dokáže odpovědět a posoudit, zda daný požadavek splní či odmítne. Každý má plné právo odmítnout už z důvodu toho, aby nedošlo k mylnému předání informace, což zvláště v některých případech (u soudu, u lékaře) může mít nedozírné následky. Proto je důležitá sebereflexe a

vyhodnocení svých vědomostí, nejen na jazykové úrovni, ale také odbornosti v dané oblasti.

4. „Tlumočník přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.“

Co se týče vzhledu tlumočníka, neměl by působit na účastníky dané tlumočnické situace výrazně, ale spíše naopak. Nevhodné jsou příliš barevné, leskle nebo potištěné části oděvu. Dále také různé doplňky (šátky, rukavice, náramky), které by při tlumočení mohly překážet nebo upoutávat pozornost. „Naopak, jeho cílem je být co nejméně nápadný, někdy se pro to používá přirovnání „být jako vzduch“. (Šebková, 2008, s. 32)

Chování tlumočníka je vázáno etickými pravidly. Při tlumočení je pouze zprostředkovatelem sdělení slyšícího nebo neslyšícího, proto nemá právo se jakýmkoliv způsobem vměšovat do rozhovoru či dávat najevo své názory a emoce. Neřeší problémy klienta a udržuje si profesní nadhled (Dingová, 2005).

5. „Tlumočník je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání.“

Dodržování mlčenlivosti je asi jeden z nejpodstatnějších bodů celého kodexu. Šebková (2008) tvrdí, že tlumočník je povinen vázat se absolutní mlčenlivostí a nevyzrazovat důvěrné informace, které během rozhovoru získá.

Důvěra mezi tlumočnickem a neslyšícím je maximálně důležitá pro výkon této profese. Tlumočník se totiž dostává na místa a slyší informace, ke kterým by se za normálních okolností nedostal, proto musí svou roli zprostředkovatele komunikace brát plně na vědomí a nevynášet žádné, ze soukromých informací neslyšícího. Nejen, že by v případě porušení mlčenlivosti ztratil jeho důvěru, ale toto jednání by mohlo přinést komplikace samotnému klientovi.

6. „Tlumočník neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.“

Tento bod zdůrazňuje především zákaz diskriminace neslyšícího a to už z jakéhokoli důvodu. Všichni klienti jsou si ve svých právech a potřebách rovni a s takovýmto přístupem by měl každý tlumočnick ve své práci postupovat. Je zde ovšem výjimka vztahující se k následujícímu bodu. „Tlumočnick nesmí za žádných okolností odmítnout klienta, ale má právo odmítnout tlumočnick situaci, když není schopen zaručit, že bude neutrální vůči předmětu tlumočnick, vůči tlumočnickému sdělení.“(Dingová 2005, s. 39)

7. „Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočnickému sdělení, a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.“

Tlumočnick má mít v tlumočnické situaci vždy profesionální nadhled, může se ovšem stát, že nastane pro něj problém v této situaci tlumočnick z mnoha různých důvodů.

A těmi jsou např. neschopnost být v určitém případě k danému tématu nestranný; nemožnost kvalitně a včas se na tlumočnick připravit; nevhodné umístění místnosti, kde má tlumočnick probíhat; nevyhovující finanční podmínky (Šebková, 2008).

Důležité je, aby se tlumočnick předem informoval na podmínky tlumočnick a v případě odmítnutí na tuto skutečnost dostatečně s předstihem informoval druhou stranu. Tlumočnick nesmí odmítnout klienta v průběhu tlumočnick, toto je povoleno, jen v případě nedodržení předem domluvených podmínek (Dingová, 2005).

8. „Tlumočnick sleduje vývoj své profese a její náplně u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesionální úroveň.“

Dalo by se říci, že každá profese prochází po čas své existence různými změnami. V závislosti na zvyšující se kulturní úrovni a hladu po kvalifikovaných

lidech, je pro všechny podstatné kontinuální vzdělání. Zvláště pak v tlumočnické profesi, která pracuje s lidmi, a proto jsou neustálé snahy vylepšovat vztahy mezi klienty a tlumočníky stěžejním cílem všech organizací, které tuto profesi zastřešují. Proto je přímou povinností každého tlumočnicka se neustále rozvíjet, jen tak dosáhne plné kvality své práce. A to nejen v rozšiřování jazykové úrovně, ale ve všech oblastech tlumočnických dovedností.

9. „Tlumočnick ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočníky při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.“

Při výkonu své profese musí tlumočnick dbát na své chování, které by mělo jednat v souladu s etickým kodexem a platnou legislativou. Tak nejen vzbuzuje důvěru klientů, ale zvyšuje i dobré jméno celé tlumočnické profese. Musí si být vědom, že každým svým činem ovlivňuje nejen svou budoucnost, ale také budoucnost svých kolegů. A proto v zájmu kolegiality a udržení si prestiže tohoto povolání, je podstatné, zachovat se za všech okolností profesionálně.

10. „Česká komora tlumočnicků znakového jazyka a její členové se vzájemně respektují.“

11. „Tlumočnick zná etický kodex a dodržuje ho.“

Tato pravidla by měla být pro tlumočnick závazná a každý by je měl znát. Dodržování tohoto etického kodexu je základním předpokladem pro kvalitní poskytování tlumočnických služeb. Klient není nucen tyto jednotlivé body znát, je však lepší nejen pro něj, ale i pro tlumočnicka, aby se v nich orientoval. Pokud neslyšící zná svá práva a povinnosti tlumočnicka, je tlumočnická situace více přehlednější a přirozenější (Dingová, 2005).

3.4 Rozhovory

Ve druhé části své bakalářské práce, bych se ráda věnovala rozebrání problematiky dodržování etického kodexu tlumočnicků znakového jazyka, který

jsme si přiblížili v předchozí kapitole. Mým cílem je pomocí řízeného rozhovoru analyzovat stav tlumočnické služby ve vztahu k profesionálnímu chování a jaké nedostatky má tento etický kodex. Otázky byly sestaveny pro neslyšícího i tlumočníka.

Vybrala jsem zástupce každé strany tak, abych se dozvěděla co nejvíce informací z praxe. Proto jsem si zvolila tlumočnici, která už od malička vyrůstala v blízkosti neslyšících a pětadvacátým rokem provozuje praxi soudního tlumočníka. Na straně druhé jsem zvolila prelingválně neslyšící lektorku znakového jazyka, působící na škole pro sluchově postižené. Jelikož neovládám znakový jazyk, přizvala jsem si na pomoc tlumočnici, která byla zároveň kolegyní této ženy. Musím říci, že mé otázky byly někdy příliš složitě formulovány, proto jsem za pomoci tlumočnice otázky opravila do srozumitelnější podoby pro neslyšící.

Respondentky nepůsobí v Praze, ale na Moravě, kde jsou z mého pohledu velké rozdíly v poskytování tlumočnických služeb. Obě navštěvují Prahu z důvodů různých konferencí a kurzů. Mohou tedy poukázat na rozdíly v kvalitě těchto služeb poskytovaných v Praze a na Moravě.

Celý průběh rozhovorů jsem si zaznamenávala na diktafon a posléze autenticky přepsala do své bakalářské práce.

Z důvodu zachování anonymity nebudu uvádět jména respondentek.

Rozhovor s tlumočníkem

1. Jaká je vaše kvalifikace?

„Důležité je předem říci, že patřím k tlumočnickům, kteří mají své rodiče neslyšící. Myslím si, že k tomu aby člověk dosáhl kvalifikace soudního tlumočníka, musí znát znakový jazyk od malička a mít ho zažitý. Pro mě je znakový jazyk mateřštinou, tedy pokud ze mě v životě mělo něco být, tak právě tlumočnick, protože neslyšícím pomáhám odjakživa. Dalo by se říci, že jsme tlumočnický téměř od narození.

Samotné profesi se věnuji od svých 22 let, kdy jsem si v Praze prošla různými kurzy a dnes jsem soudní tlumočnick - diplomovaný specialista.

Tuto práci, ale nevykonávám na plný úvazek, jelikož pocházím z menšího města, kde není tak velká klientela. Jsem tlumočnickem spíše externě.“

2. Jak dlouho tuto profesi vykonáváte?

„Tlumočnickem jsem zhruba pětadvacet let.“

3. V jakých situacích tlumočíte nejčastěji?

„Chodím tlumočit k soudu, na policii, na úřady. Běžné aktivity související s životem neslyšících netlumočím, protože k tomu většinou využívají své rodinné příslušníky.“

4. Snažíte se dodržovat etický kodex tlumočnicků ČZJ? Jsou situace, ve kterých ho nelze přesně dodržet?

„Z profesního hlediska ho musím dodržovat. To je jedna věc a druhá je ta, že neslyšící jsou specifická kategorie lidí, v tom smyslu, že si mezi sebou všechno řeknou a to jsou věci, kterým nemůžete ještě napomáhat. A jestli jsem to někdy porušila? Stala se mi situace, kdy jsem se dostala do rozporu své morálky s profesními pravidly. Šlo o situaci, kdy jsem tlumočila u soudu pro jednoho neslyšícího, a tento případ se týkal mé známé. Dozvěděla jsem se jisté informace, ale v zásadě dodržování kodexu jsem jí nemohla nic říct. Etický kodex jsem sice neporušila, ale svědomí mě trápilo dlouho. Jinak to nedělám, protože znám neslyšící velice dobře.“

5. Myslíte si, že tlumočnické služby v ČR odpovídají standardům EU?

„No určitě ne, hlavně co se týká placení. Z hlediska kvalifikovanosti tlumočnicků si nemyslím, že by byl v ČR nějaký problém. Všude se mohou vyskytnout dobří a špatní tlumočníci. Máme velice výborné tlumočnický, kteří by jistě mohli konkurovat komukoliv v Evropě nebo ve světě. Zejména ti, kteří mají rodiče neslyšící a je pro ně znakový jazyk mateřtinou, tam je opravdu jedno, jestli je to Nor nebo Angličan.“

Větším neštěstím jsou finance, které nejsou dořešené. A proto také vznikají časté problémy s neslyšícími. Nemají ve vás tu hodnotu. Vy jste pro ně člověk, který přetlumočí, co potřebují a bylo by také dobré, abyste byl advokátem, lékařem a ekonomem v jedné osobě. Ve chvíli, kdy něco z toho neovládáte, tak vás rovnou odsoudí, že jste špatný tlumočník. Sama vím, že z tohoto důvodu tlumočení zanechá mnoho lidí.

Pro mě to je, ale moje rodina. A i přesto, že se mnohokrát rozzlobím, vím, že mě potřebují. Jen mi vadí to, že mě za tu pomoc nikdo neocení a ve chvíli, kdy něco nevím, tak mě okamžitě zavrhnou.“

6. Jaký je váš názor na to, že by tlumočník neměl být aktivním účastníkem komunikace? Existují situace, kdy nelze takto postupovat?

„Tak to je samozřejmě správné, ale takhle to v praxi nefunguje. Když vám člověk nerozumí, musíte jednat jinak. Když bych se měla řídit podle etického kodexu a nebýt aktivním účastníkem, tak se mi může stát, že za pět minut nebudu mít, co dělat, protože ten člověk to prostě nepochopí. Takže mu to musím vysvětlit, vymyslet nějaké příběhy, na kterých pochopí, o co se jedná. A v tom případě už do toho aktivně zasahuji. Samozřejmě někdy neslyšícímu řeknu svůj názor nebo mu poradím. Ve chvíli, kdy klient nemá na advokáta a nemá ani rodinu, prostě mu musíte pomoci, tím že tam zakomponujete svůj názor. A on je hrozně rád. Vycházím ze svých životních zkušeností a snažím se mu poradit v jeho prospěch. Tohle nelze oddělit, pokud dojde k situaci, kdy budete tlumočit člověku, který nezná ani základní terminologii např. neví, co je to přídavek na dítě. Jestli tohle někdo odsuzuje, tak ten člověk neví, co je to praxe. Je důležité zjistit si informace o klientovi, jakou má situaci v rodině a jaké je jeho postavení. Už jsem se setkala s neslyšícím, za kterého celý život všechno dělali rodiče, byl odsunutý na druhou kolej a izolovaný, jak od světa slyšících, tak neslyšících. Takový člověk neví vůbec, co má dělat a je odkázán na pomoc druhých.

Tento bod je z mého pohledu velice sporný, protože jen malému procentu neslyšících stačí něco suše přetlumočit, zbytek to nepochopí. Vycházím ze své praxe v Moravskoslezském kraji. Samozřejmě tímto nikoho neshazuji, ale musíme si uvědomit, že mají svůj jazyk, svou kulturu, ve kterých jsou na vysoké úrovni, ale nelze je srovnávat s češtinou. A tady se dostáváme k tomu, že tento bod nemůžete nikdy vynechat a řídit se jen podle etického kodexu.

Někdy mám pocit, že si komora vymýšlí taková pravidla, která nelze v praxi úplně jednoduše plnit.“

7. Myslíte si, že by měl tlumočnick doslovně překládat i v případech hanlivých, emocionálních výrazů nebo odborných termínů?

„Já vždycky překládám, co mi je řečeno doslovně. A pokud se jedná o hanlivé výrazy, tak je to překlad jako každý jiný. Vždy se snažím mluvit nahlas a překládám přímo, co neslyšící znakuje. Tlumočnick je pouze zprostředkovatel komunikace, musí přeložit všechno, protože, kdyby ten dotyčný tam byl sám a uměl by mluvit, tak se vyjadřuje stejným způsobem.“

8. Stalo se vám někdy, že jste si s klientem neporozuměli?

V jakých situacím toto může nastat?

„Snažím se na začátku vysledovat, zda mi neslyšící rozumí a několikrát se o tom před zahájením stání přesvědčím. Důležité je také klienta poznat. Za celou mou praxi se mi stalo dvakrát, že jsme si s klientem nerozuměli. V prvním případě šlo o člověka, který byl u soudu souzen za závažný trestný čin, a vůbec jsme si nerozuměli. Byla to opravdu těžká situace. Musím podotknout, že v tomto případě šlo vyloženě o analfabeta. Existují totiž i neslyšící, kteří hrají, že nerozumí, ale to už za ty roky poznám. Na druhou stranu jsem znala několikanásobného recidivistu, který měl znakový jazyk na velmi vysoké úrovni. V posledních letech jsem se setkala se zvláštní kategorií. Tito neslyšící měli slyšící rodiče, kteří své dítě berou jako zvláštní případ, úplně ho vytrhnou ze společnosti. Jsou odevzdáni rodičům. Do

slyšící společnosti většinou nezapadnou, znakový jazyk neumí a tím mu izolují celý jeho život.“

9. Kladete velký důraz na způsob svého oblékání nebo si myslíte, že to není podstatné?

„Já to mám instinktivně zakódované, jelikož nejčastěji chodím k soudu, tak si většinou oblékám černé nebo tmavé oblečení. Pochopitelně, záleží na tom, co má tlumočnick na sobě. Protože některé výrazné nebo lesklé věci mohou odvádět pozornost.“

10. Co pro vás v praxi znamená mlčenlivost? Existují situace, při nichž, byste mlčenlivost porušila?

„Mlčenlivost je samozřejmostí, zejména v Komunitě neslyšících. Nikdy s nimi nemluví o věcech, které se týkají, toho kde a proč jsem byla tlumočit. Každopádně každý může dělat stokrát zkoušky na tlumočnicka, ale plnění těchto bodů vám nic neřekne, musíte si tím projít. Mé stanovisko je takové, pokud by porušení mlčenlivosti mělo přispět dobré věci, nemuselo by se striktně dodržovat.“

11. Myslíte si, že se v tlumočnické praxi vyskytuje diskriminace? Pokud ano, z jakého důvodu nejčastěji?

„Nikdy jsem se nesečkala, že by tlumočnick někoho diskriminoval. A ani z pohledu společnosti si nemyslím, že je nějaký problém jako kdysi. Především si myslím, že lidé respektují neslyšící a zejména v případech, kdy je doprovází tlumočnick. Ví, že si na něj nemůžou nic dovolit, protože by jim to tlumočnick všechno řekl. Při objednávání např. k lékaři jsou ochotni a vycházejí vstříc.“

12. Stala se vám někdy situace, ve které jste byla přesvědčena, že klient klame jinou osobu nebo jeho výpovědi jsou lživé? Jak jste se zachoval?

„Ano, je to ta samá situace, jako když advokát obhájí člověka, o kterém je přesvědčen, že je vinen. Neslyšícímu maximálně sdělím svůj názor, co si o celé situaci myslím, ale s druhou stranou to nekonzultuji.“

13. Uved'te situaci, která by musela nastat, abyste odmítli tlumočit.

„Správně se tlumočnickovi posílá s dostatečným předstihem vyrozumění, že je předvolán k tlumočení u soudu. V tomto případě mi napsali, jen týden dopředu, proto jsem měla právo to zrušit. Z důvodu, že bych se nestačila dostatečně připravit. Dále je pro mě nepříjemné tlumočit jednomu muži, který kudy chodí, tudy lže, a proto se mu raději vyhýbám. A pak takové ty osobní záležitosti, kdy o někom víte, že vás pomlouvá. Ale vyloženě, že bych někoho odmítla, kromě toho soudu se nedá říct.“

14. Setkala jste se někdy s rivalitou mezi tlumočníky?

„O tomto problému často slýchávám v Praze, jelikož je tam hodně tlumočnicků, ale tady v Moravskoslezském kraji, jsem samotná.“

15. Myslíte si, že je pro tlumočníky v praxi důležité neustále prohlubovat své znalosti ZJ?

„Ano, to určitě. Já sama jsem jezdila na všechny možné kurzy a hodně se toho naučila. Myslím, že je podstatné pro profesionálního tlumočnicka neustále se vzdělávat. Vzdělání není, ale důležité jen na jazykové úrovni. Řeknu vám to asi tak, pokud tlumočíte z češtiny do němčiny (většinou), je to člověk, který si všechno zařídí sám, nebo si na to sežene příslušné lidi. U neslyšících to tak není. Vyžadují víc než je zdrávo, jako například vypisovat formuláře, složenky atd. Tohle vás ovšem nenaučí na žádném školení, je to vše o zkušenostech. V tuto chvíli necítím potřebu se nijak dál vzdělávat, ale myslím, že by měl tlumočnick jezdit pravidelně nebo aspoň jednou za čas na nějaká školení. Smutné je, že tlumočnickovi nikdo vesměs nepomůže. Všechny věci týkající se administrativy mě naučili starší tlumočnicki.“

16. Myslíte si, že v etickém kodexu tlumočnicku ČZJ nějaký bod chybí? Má etický kodex podle Vás nějaké nedostatky?

„Podle mého nejsou neslyšící dostatečně vzděláváni, co se týče chování vůči tlumočnickům. Apelovala bych na organizace, které se tomuto věnují, aby vytvořily nový etický kodex pro neslyšící nebo doplnily současný. Mám totiž pocit, že v poslední době se tyto organizace hodně vezou po tlumočnících. Chtějí, ať se vzdělávají, ať dodržují etický kodex, ale co když vás druhá strana nebere? Nemůžete přece něco dodržovat, když se k vám chovají, jako k nástroji. Proto, bych se spíše zaměřila na chování neslyšících, než upravovala dosavadní pravidla pro tlumočnický, které jsou podle mého mínění dostačující.“

17. Myslíte si, že v poskytování tlumočnických služeb došlo ke zlepšení za poslední roky?

„Vzhledem k tomu, že se v některých částech ČR tlumočnick nebere, jako tlumočnick ani se tak neplatí, tak si myslím, že ne. V situaci, kdy tlumočíte celou schůzi a oni vám za to nabídnou chlebiček nebo jdete na magistrát a dáváte, tam za ně svou hlavu a nikdo vám pak nepoděkuje a nezaplatí. A navíc ve chvíli, když chcete peníze, vás zavrhnou. Máte pak pocit, že vaše práce není podstatná. Já tuto práci, dělala dvanáct let zadarmo. Věřím, že v Praze mají tyto problémy vyřešeny. Každý tlumočnick je vedený pod nějakou tlumočnickou základnou, která mu vyplácí peníze. Bohužel, tohle nefunguje ve městě, kde je dvanáct neslyšících, tady je štěstí, že vůbec tlumočnicka seženete.“

18. Co je podle vás nejhorší prohřešek vůči etickému kodexu?

Nejhorší je určitě porušení mlčenlivosti, tohle může lidem asi nejvíce ublížit. A pomluva.

19. Jaký problém podle vašeho názoru nejčastěji nastává mezi klientem a tlumočnickem?

„Tak asi ten, když by si nerozuměli. Musíte si najít přátelskou notu a rozumět si, pokud to nefunguje, tak od toho raději odstoupit, ale tohle se většinou neděje.“

20. V čem by se poskytování tlumočnických služeb mělo do budoucna zlepšit?

„Hlavně ve financování a v myšlení neslyšících. Základem by se měl stát nový etický kodex pro neslyšící. Tlumočení je řemeslo, je to práce a rozhodně to není charita. Když si vezmete, že vás může jeden neslyšící zaměstnat na celý měsíc a nakonec vám nikdo nic nedá. Je to hrůza. Tohle by se mělo nějak řešit. Momentálně to není pro mě zdroj financí, takže to příliš neřeším, ale do budoucna by se tento problém měl projednat.“

Rozhovor s neslyšícím

1. Jak často a při jaké příležitosti využíváte tlumočnických služeb?

„V důležitých záležitostech, kde se klade důraz na komunikaci jako například u lékaře, u soudu a na úřadech. V soukromých věcech ho nevyžívám, spíše jen opravdu v nutných případech. Pomáhá mi moje dcera, protože je nedoslýchavá. Ostatní neslyšící využívají služeb jak kdy. Někteří mají špatné vzpomínky, tak se jim raději vyhýbají. Záleží na člověku.“

Když si neslyšící pořád objedná tlumočnicka, může se na něm stát závislý. Stalo se mi, že se neslyšící kamarádil se slyšícím a ten mu pořád tlumočil. Neslyšící se na něm stal závislý a měl pocit, že je povinnost, aby pro něj slyšící tlumočil. Vůbec mu nedocházelo, že to není jeho práce, ale že to pro něj dělal, jen aby mu trochu pomohl. Neslyšící nemohl pochopit, že pro něj nebude zadarmo pracovat, že má vlastní rodinu a práci.

Byla jsem na návštěvě u mé slyšící sestry, která má neslyšící kamarádku a ta chtěla, aby jí moje sestra šla koupit plenku. Když to pak nechtěla udělat, tak ji hned pomluvila, že je špatná.“

2. Myslíte si, že se tlumočníci v ČR chovají profesionálně? To znamená, jestli dodržují etický kodex

„V Praze je to stoprocentní, na Moravě se zatím moc nedodrhuje. Je to různé. Kdo dojíždí do Komory, tak ten ano, protože se drží svých nařízeních, ale Morava má spíše neprofesionální tlumočníky.“

3. Co považujete u tlumočnicka za nejdůležitější?

„Nejvíc jsou pro mě důležité tlumočnické zkušenosti, důvěra v tlumočnicka, udržení tajemství, protože dostává různé soukromé a intimní informace. Musí je udržet a nesmí je nikomu říkat.“

4. Myslíte si, že tlumočnické služby v ČR odpovídají standardům EU?

„Například ve světě - Americe, Německu, Rakousku, Španělsku jsem měla zkušenosti s tlumočnickými a myslím, že je to všude stejné. Každý tlumočnick je jiný, důležité jsou jeho plusy. Dříve to bylo tak, že se neslyšící cítili, jako děti a tlumočnick byl jejich maminka. Museli ho respektovat. Dnes už je to jinak, tlumočnick dodržují etický kodex a neslyšící se vyrovnali tlumočnickům. Tlumočení se považuje za službu, ne za pomoc postiženým.“

5. Stalo se někdy, že by vás tlumočnick z rozhovoru vynechal a komunikoval s druhou osobou bez použití ČZJ?

„Tohle se mi bohužel stává často. Málo tlumočnicků pořád tlumočí, vždycky o něčem mluví a já jsem z toho pak nervózní. Poznám podle obličeje, že mě pomlouvá nebo o mě něco říká slyšícímu. A tak to funguje i z druhé strany, že pomlouvá přede mnou slyšícího, který mu nerozumí.“

6. Dostala jste se do situace, kdy pro vás byl tlumočník spíše přítěží než pomocí?

„Tohle se mi u profesionálů nestalo, ale pokud využíváte rodinného tlumočníka, je to problém. Potřebujete vyřešit intimní věci, které nechcete řešit s rodinou, ale protože není tlumočník zrovna k dispozici, musíte požádat někoho o pomoc. Stalo se mi, že jsem šla k lékaři se svou maminkou a ta si tam všechny věci zařídila a měla tendence řešit je i za mě, nakonec jsem se na řadu ani nedostala. Takže příště jsem šla raději sama a domlouvala se s lékařkou přes papír.“

7. Preferujete doslovný překlad?

„Nemusí to být úplně přesně, ale musí se zachovat stejný obsah. Pro mě je lepší, než aby se překládalo každé slovo využívat opravdu jen znaky, a nesmí chybět výrazná artikulace a mimika. Znakovat nemůžete úplně bez použití výrazu, protože stejný znak má více významů a podle obličeje pak poznám, co je to za slovo. Ale jinak stoprocentní překlad i co se týká hanlivých slov. Prostě tlumočí, co slyší a vidí. Nemusí se stydět. Je to jen zprostředkovatel komunikace. Když neslyšící sprostě nadává, tak to musí přetlumočit automaticky všechno. Tlumočník je jen hlas.“

8. Respektují tlumočníci váš způsob komunikace nebo je problém se s nimi domluvit?

„Dávno to bylo tak, že vůbec nerespektovali nic. Dneska se už snaží, ale záleží na tom, kdo to je.“

9. Stalo se vám, že tlumočník něco špatně přeložil a následně z toho vznikl pro vás problém?

„Ano, stalo se mi to. Nejhorší je, když si to slyšící nejdříve řeknou mezi sebou a až potom to řeší s neslyšícím.“

10. Jaké oblečení by podle vás měl tlumočník nosit? Setkal jste se někdy s typem oblečením, které vám vyloženě vadilo?

„Ano, rozhodně záleží na tom, co má tlumočnick na sobě oblečené. Stalo se mi u soudu, že tlumočnice měla barevné oblečení a já jí vůbec nerozuměla, protože jí ruce splývaly s barvou oblečení. Nemusí být nutně černé, ale nesmí být květované, hodně barevné nebo zářící.“

11.Co pro vás znamená důvěra v tlumočnicka? Porušil tlumočnick mlčenlivost vůči vaší osobě?

„Dobrý pocit, dobrý vztah, dodržet slovo, dobrá komunikace. Prostě musím té osobě věřit, že odvedla dobrou práci. Jednou se mi stalo, že pro mě tlumočila jedna paní u lékaře. O týden později jsem potkala mého kamaráda, který je taky neslyšící a ptal se mě, jak jsem dopadla u doktora. Bylo to opravdu nepříjemné, protože šlo o soukromé záležitosti a nechtěla jsem, aby to někdo věděl. Protože v naší Komunitě není tolik lidí, tak se všechno rychle roznese. A pokud bude mít tlumočnick intimní informace o hodně lidech a někomu je předá dál, může se stát, že se to dovědí všichni. Nehledě na to, že si každý něco domyslí a vznikne z toho velký problém.“

12.Setkal jste se s diskriminací ze strany tlumočnicka?

„ Ano, stalo se mi, že se tlumočnick choval povýšeně, jako by byl můj nadřízený a já ho musela poslouchat. V takovéto situaci mi přišlo, jakoby celý rozhovor řídil on sám. A já se nedozvěděla, co jsem potřebovala.“

13.Setkal jste se vždy s nestranností? Stalo se vám, že by tlumočnick vnášel své názory do rozhovoru?

„Dříve to tak bývalo vždycky, ale myslím, že dnes se to zlepšuje. Existují profesionální tlumočnicki, kteří tlumočí, co mají.“

Jsou dva druhy neslyšících, jedni chtějí jen suše tlumočit danou situaci, jiní požádají o pomoc. Rozhodnutí je na samotném neslyšícím, proto nemůžou říkat, že jim někdo špatně poradil. V Praze už to tak funguje, tlumočnick se zcela distancuje a situace je jen na neslyšícím. Tlumočnick nesmí sám od sebe radit, ale většinou je to tak, že se ho ptají na názor nebo na radu.“

14. Myslíte si, že je pro tlumočníky v praxi důležité neustále prohlubovat své znalosti ZJ?

„Samozřejmě, jako se vylepšuje auto, tak se musí vylepšovat tlumočnick, protože se znakový jazyk stále vyvíjí a inovuje.“

15. Myslíte si, že v etickém kodexu tlumočnicku ČZJ nějaký bod chybí? Má etický kodex podle vás nějaké nedostatky?

„Já myslím, že etický kodex zatím obsahuje všechno, co by měl obsahovat. Nic mi v něm nechybí.“

16. Jaká je vaše představa ideálního tlumočnicka?

„Tlumočnick nesmí myslet, jen znakovat. Své názory si nechává pro sebe. Překládat všechno a přesně. V Praze automaticky dodržují úplně všechny body. Čekají, až si neslyšící umístí tlumočnicka na správné místo - všechno je na neslyšícím.“

17. Máte nějakou špatnou zkušenost s tlumočnický, které se často dopouští? A jaké chování vám nejvíce vadí?

„Nejhorší je pro mě, když si slyšící povídá s druhým a já jim nerozumím a cítím se velmi špatně, jsem nervózní, čekám a nevím, co se děje. Další problém je, že jsou tlumočnicki u některých konferencí nebo soudu umístěni příliš daleko a já se jich nemůžu na nic zeptat. V tomto je pro mě lepší moje dcera, protože je tam pro mě a všechno mi vysvětlí a zodpoví.“

18. Víte, že existuje možnost podání stížnosti na tlumočnicka? Využila jste ji někdy? Jaké chování tlumočnicka by vás vedlo k tomu tuto stížnost podat?

„Vím, že ta možnost existuje, ale nevím, kde hledat. Na internetu jsem nic nenašla. Ale vím, že někteří moji kamarádi si chtěli stěžovat. S tlumočnickem můžete mít dva typy vztahů. Buď je to váš kamarád a líbí se vám jeho povaha nebo ho potřebujete jen na tlumočení. V tom je rozdíl. Kamarádovi můžete říct, co udělal špatně, cizímu ne.“

19. Co je podle Vás nejhorší prohřešek vůči etickému kodexu?

„Že neudrží tajemství, přidává si vlastní názor nebo myšlenky.“

3.5 Diskuse

Obě respondentky mi podaly vyčerpávající odpovědi na mé otázky. Vycházely z vlastních zkušeností a názorů. Můžu konstatovat, že odpovědi obou se často rozcházejí v jejich mínění na zmiňovanou problematiku už z toho důvodu, že každá má v tlumočení jinou pozici. Etický kodex byl vytvořen tak, aby vyhovoval oběma stranám, což z poskytnutých informací nevyplývá.

Zásadními body, ve kterých se obě shodují, je přesný překlad, dodržování vhodného oblečení, důležitost prohlubování znalostí znakového jazyka a nutnost zachování mlčenlivosti. Stejný názor sdílejí, co se týče tlumočnicka jako aktivního účastníka, v tom, že je často potřebná jeho pomoc nebo rada, proto je v tomto otázka pasivity dosti spornou záležitostí. Pro porozumění si, spatřuje tlumočnice význam poznání klienta a zjištění jaké komunikační způsoby využívá a snaží se je respektovat. Neslyšící tvrdí, že dnes je situace v tomto ohledu lepší, ale pokud nastane problém, nelíbí se jí, že ho řeší slyšící mezi sebou a nedají prostor pro vysvětlení či přeformulování sdělení. K celkovému dodržování kodexu se tlumočnice vyjadřuje tak, že je samozřejmostí postupovat podle něj, ale často je to těžké někdy až nemožné. S tímto druhá respondentka souhlasí a dodává, že se tento etický kodex dodržuje spíše v Praze než na Moravě.

Výpovědi dotazovaných se rozcházejí v otázce nedostatků etického kodexu, kdy neslyšící má za to, že žádný podstatný bod v něm nechybí na druhou stranu tlumočnice, spatřuje nedostatečně dořešené hledisko chování a jednání klientů. Po stránce zlepšení tlumočnických služeb ze strany zákazníka vidí neslyšící velký posun a to především proto, že se více dodržuje etický kodex. Z pohledu profesního je obzvláště problém ve financování a přístupu neslyšících k tlumočnickům. Na diskriminaci narazila neslyšící pouze jednou, kdy se k ní tlumočnick choval jako k nesvéprávné osobě, která nemůže o ničem rozhodovat. Druhá strana uvádí, že se s tímto v tlumočnické profesi v životě nesešla. Na závěr jsem se ptala na nejhorší a nejčastější potíže, se kterou se při tlumočení setkaly. Pro tlumočnicki tím bylo neporozumění si. Neslyšící

uvedla, že je pro ni stresující, když ji vynechá slyšící z rozhovoru a baví se s jiným bez použití znakového jazyka.

Nejdříve bych shrnula názor tlumočnice, která ve většině případů souhlasí s etickým kodexem, jako souborem nutných pravidel, ale tvrdí, že v praxi se mnohdy nedá zcela striktně dodržet. Poukazuje na nedokonalost řešení problematiky financování. A přiklání se k vytvoření etického kodexu pro neslyšící.

Neslyšící žena, která má s tlumočníky dlouholetou zkušenost a vyučuje znakový jazyk, v etickém kodexu žádnou nedokonalost nenachází. Problém hledá spíše v lidském faktoru a jeho morálních hodnotách. Sama přiznává, že chápe některé nedodržení pravidel tohoto kodexu, protože v zájmu kvalitního porozumění nelze v určitých situacích postupovat podle stanovených norem.

Jak jsem se od respondentek dozvěděla, je etický kodex primární výsadou spíše pražských tlumočnicků. Můžeme tedy tvrdit, že kvalita poskytovaných služeb a profesionálního chování závisí na oblasti, ve které respondentka bydlí. Toto zjištění je alarmující a poukazuje na problematiku ČR, která je patrná nejen v tlumočnických službách a tou je soustředěnost kvalitně poskytovaných služeb v okolí Prahy. Organizace zastřešující tuto profesi, by měly analyzovat problematiku jednotlivých částí ČR a soustředit se na zkvalitňování služeb na celém jejím území.

Dalším problémem, který mě zaujal, byly postoje neslyšících vůči tlumočnickům. Etický kodex má stanovovat práva a povinnosti obou stran tak, aby byl spokojen jak neslyšící, tak i tlumočnick. Z výpovědí ale vyplývá pravý opak. Je nutné zaměřit se na etický kodex z pohledu práv tlumočnicků, a to především vzhledem k jejich osobě a lidské důstojnosti.

Závěr

V úvodu své bakalářské práce jsem si stanovila dílčí cíle, podle kterých jsem se při vypracování řídila. V teoretické části jsem se pokusila podat základní informace k pojmům etika a morálka, které úzce souvisí s etickými kodexy. Poukázala jsem na rozdílnost a definovala jejich význam ve vztahu k jedinci a společnosti. Snažila jsem se vyhledat historické kořeny etických kodexu vycházejících, jak z náboženských kultur, tak nadčasových filozofických myšlenek, které i přes rozdílnost doby a kultur si zachovávají svou platnost. Následně jsem uvedla stěžejní funkce a zásady všech etických kodexů. Ve druhé části své práce jsem se zaměřila na etický kodex tlumočnicků znakového jazyka. Zde jsem uvedla jeho vznik a věnovala se podrobně významu jednotlivých bodů.

V praktické části jsem se zaměřila na hlavní cíl mé práce a tím byla analýza problematiky dodržování etického kodexu a jeho nedostatky a v závislosti na těchto bodech pak celkový dopad na kvalitu tlumočnických služeb v ČR. Pomocí rozhovorů dvou opozic jsem získala pohled na situaci z obou stran. Z jejich výpovědí jsem stanovila celkový závěr a dosáhla tak stěžejního cíle této práce.

Z tvrzení respondentek usuzuji, že i přes několikaletou snahu tlumočnických organizací pozvednout kvalitu služeb, jsou především v některých částech ČR stále výrazné nedostatky. Etický kodex samotný obsahuje sporné body, které se v určitých situacích nedají dodržet, což potvrzují obě strany. Větší problém spatřuji v nedořešené problematice vztahu neslyšících vůči tlumočnickům. Doporučila bych, aby se jednotlivé organizace zaměřily na doplnění svých etických kodexů o body orientované na výše uvedenou oblast především pro zlepšení pracovních vztahů. Poslední věcí, na kterou bych ráda upozornila, je nezajištěnost financování jednotlivých tlumočnicků v krajích s menším počtem klientů.

Myslím, že pro zlepšení profesionality a zvýšení spokojenosti obou stran by přispěl průzkum organizací, který by proběh na celém území ČR, protože v každém kraji je jiná situace a především v okolí Prahy, kde se také nacházejí hlavní základny organizací, fungují tyto služby téměř stoprocentně, avšak propastné rozdíly v jiných krajích hovoří samy za sebe a jsou alarmující. Do budoucna by bylo vhodné zavést diskusní a odborné semináře, kde by se tato problematika řešila hlavně mezi klienty a tlumočníky.

Věřím, že má práce vnese do oblasti speciální pedagogiky nový pohled na důležitost dodržování etických pravidel v praxi, ale také nutnost morální autonomie, která je zvláště pro pomáhající profese podstatnou součástí. Chtěla jsem poukázat na to, že v uvedené oblasti je vyžadován pozitivní vztah mezi oběma stranami, protože kvalita odvedené práce závisí na vzájemné spokojenosti. A hledání chyb pouze na jedné straně není řešením.

Použitá literatura

ANZENBACHER, A.: *Úvod do etiky..* 1. vyd. Praha : Zvon, 1994. 292 s. ISBN 80-7113-111-3.

ARISTOTELÉS. *Etika Níkomachova.* vyd 3. nezměn.. Praha : Rezek, 2009. 291 s. ISBN 978-80-86027-29-6.

BÍMOVÁ, P. *Znakový jazyk jako základní atribut komunity Neslyšících.* In FENCLOVÁ, J. *Ve světě sluchového postižení.* Praha : FRPSP – Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005. s. 37-41. ISBN 80-86792-27-7.

BRNULA, P. *Etický kodex sociálních pracovníků. Reálná potřeba praxe alebo len nevyhnutelnost?.* In MÁTEL, A. - SCHAVEL, M. - MUHLPACHR, P. - ROMAN, T. *Aplikovaná etika v sociální práci.* 1. vyd. Brno : Institut mezioborových studií, 2010. s. 40-51. ISBN 978-80-87182-13-0.

BUBER, M. *Já a ty.* Praha : Kalich, 2005. 164 s. ISBN 80-7017-020-4.

BUREŠ, R. *Základy etiky.* 1 vyd. Praha : S a M, 1991. ISBN 80-900096-5-4.

ČEŇKOVÁ, I. *Úvod do teorie tlumočení.* 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-74-1.

CORETH, E. *Co je člověk.* 1. vyd. Praha : Zvon, 1994. 211 s. ISBN 80-7113-098-2

ČIPÁKOVÁ, J. *Etika.* Brno : Akademie STING, 2005. ISBN 80-86342-49-2.

DAVIDEKOVÁ, M. *Etické hodnoty a důstojnost v sociální práci.* In MÁTEL, A. - SCHAVEL, M. - MUHLPACHR, P. - ROMAN, T. *Aplikovaná etika v sociální práci.* 1. vyd. Brno : Institut mezioborových studií, 2010. s. 23-29. ISBN 978-80-87182-13-0.

DINGOVÁ, N. *Tlumočnick.* In FENCLOVÁ, J. *Ve světě sluchového postižení.* Praha : FRPSP – Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005. s. 37-41. ISBN 80-86792-27-7.

DOLISTA, J, JEŽEK, R. *Etika zaměstnance veřejné zprávy*. České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2006. ISBN 80-86708-20-9.

FISCHER, O. et al. *Etika pro sociální práci*. Praha : Jabok, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3.

HERZOGOVIČ, Z. *Základy filozofie a profesní etiky*. 1. vyd. Praha : PA ČR, 1997. ISBN 80-85981-42-4.

HODOVSKÝ, I. *Úvod do etiky*. 1. Vyd. Olomouc : UP, 1992. 79 s. ISBN 80-7067-191-2.

HOLKUPOVÁ, J. *Role komunitního tlumočnicka z hlediska očekávání účastníků tlumočnické komunitní situace*. [Diplomová práce] Praha : Karlova Univerzita, 2010, s. 5-32.

HRONOVÁ, A. *Znakovaná čeština*. In FENCLOVÁ, J. *Ve světě sluchového postižení*. Praha : FRPSP – Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005. s. 20-21. ISBN 80-86792-27-7.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. Praha : FRPSP, 1997. ISBN 80-7216-006-0.

HUDÁKOVÁ, A, MOTEJZÍKOVÁ, J. *Terminologická džungle*. In FENCLOVÁ, J. *Ve světě sluchového postižení*. Praha : FRPSP – Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005. s. 11-14. ISBN 80-86792-27-7.

HUMPHREY, J.H. – ALCORN, B.J. *So you want to be an interpreter? An Introducting to sign langure interpreter*. Amarillo, Texas : H&H Publishing Company, 2001, s. 11.2-12.34. ISBN 0-9640367-7-0.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. 1. vyd. Praha : Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6.

JANEČEK, J. *Etický kodex*. Gong, 2003, roč. 32, č. 10. s. 18 ISSN 0323-0732.

JANOTOVÁ, H. a kol. *Profesijná etika*. 1. vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-43-0.

KUBIŠTOVÁ, J. *Etický kodex ve světle současného komunitního tlumočení pro neslyšící v českém prostředí*. [Bakalářská práce] Praha : Karlova Univerzita, 2010, s. 10

KUTNOHORSKÁ, J. et al. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. 1. vydání. Praha : Grada, 2011. 192 s. ISBN 978-80-247-3843-7.

LUKNIČ, A. *Štvrtý rozmer podnikania – etika*. Bratislava : Slovak academia press, 1994. ISBN 80-85665-30-1.

NEČASOVÁ, M. Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci. In FISCHER, O. – MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. 2 vyd. Praha : Jabok, 2010. s. 72-74. ISBN 978-80-904-137-3-3.

MACHIARELLI, N. *Vladař*. Vyd 4. Praha : XYZ, 2007. 203 s. ISBN 978-80-87021-73-6.

MÁZEROVÁ, R. *Otazníky spojené s tlumočnickými*. Gong, 1999, roč. 28, č. 10, s. 248. ISSN 0323- 0732.

Průběh jednání o návrhu zákona o znakové řeči. Gong, 1998, roč. 27, č. 6, s. 133. ISSN 0323- 0732.

PRŮCHA, J., ŠVAŘÍČEK, R. *Etický kodex pedagogické vědy a výzkumu*. Pedagogická orientace 2009, roč. 19, č. 2, s. 89-105. ISSN 1211-4669.

PUTNOVÁ, A, SEKNIČKA, P. *Etické řízení ve firmě*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-1621-3.

RICHTEROVÁ, Klára. *Představy neslyšících o tlumočnických službách*. 2., opr. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. 103 s. ISBN 978-80-87218-03-7.

ROBINSON, Dave. *Etika*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 175 s. ISBN 80-7178-941-0.

SLOUKOVÁ, G. *Úvod do teorie tlumočení: určeno pro posl. fak. filozof.* 1. vyd. Praha : SPN, 1984. 101 s. ISBN – neuvedeno.

SLOW, N. S. *Sign language interpreting: a basic resource book*. Silver Spring : NAD, 1981, s. 39-49, 60-84. ISBN 0-913072-44-3.

SOKOL, J. *Etika a život. Pokus o praktickou filozofii*. 1. vydání. Praha : Vyšehrad, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7429-063-3.

SOKOL, J. *Malá filozofie člověka a slovník filozofických pojmů*. 6. rozš. vyd. Praha : Vyšehrad, 2010. 368 s. ISBN 978-80-7429-056-5.

STRNADOVÁ, V. *Transliterátor a vizualizátor v praktických situacích*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-78-9.

ŠEBKOVÁ, H. *Úvod do tlumočnické profese*. 1. vyd. Praha : Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, 2008. ISBN 978-80-87153-75-8.

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. 1. Vydání. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.

VANĚK, J. *Principy obecné, ekonomické a informační etiky*. 1. vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005. ISBN 80-86861-54-6.

Internetové zdroje:

Česká komora tlumočnicků znakového jazyka. *Etický kodex* [online]. © 2010 [cit. 2013-04-03]. Dostupné na www: <http://www.cktzj.com/eticky-kodex>

Code of ethics [online]. © 2013 [cit. 2013-04-20]. Dostupné na www: <http://www.investopedia.com/terms/c/code-of-ethics.asp>

Helpnet. *Sluchové postižení* [online]. ©2013 [cit. 2013-04-03]. Dostupné na www: <http://www.helpnet.cz/sluchove-postizeni>

Profesní etika [online]. © 2006 [cit. 2013-04-03]. Dostupné na [www:
http://deutsch-kgb.wz.cz/soubory/profesnietikakgb.htm](http://deutsch-kgb.wz.cz/soubory/profesnietikakgb.htm)

Seznam příloh

1. Etický kodex RID
2. Etický kodex tlumočnicků znakového jazyka

Příloha 1

Etický kodex RID

(www.rid.org)

a) Diskrétnost

Tlumočníci dodržují diskrétnost. Porušit mlčenlivost mohou pouze ve výjimečných případech, jako jsou např. situace, kdy dochází k porušení zákona (tehdy má před etickým kodexem tlumočnicka přednost nadřazený zákon státu a tlumočnick je stejně jako jiný občan povinen trestný čin ohlásit).

b) Profesionalita

Tlumočníci posuzují, které schopnosti a znalosti jsou zapotřebí vzhledem k situaci, která má být tlumočena. Od tlumočnicků se očekává, že budou ovládat jazyky, v nichž bude tlumočena situace probíhat, znát nové trendy v tlumočnické profesi a také v komunitě Neslyšících.

c) Vystupování

Tlumočníci přizpůsobují své chování konkrétní tlumočnické situaci. Od tlumočnicků se očekává, že budou mít vhodné chování i vzhled. Měli by se vyhnout situacím, které by mohly vyústit v konflikt rolí nebo zájmů.

d) Respekt ke klientům

Tlumočníci respektují své klienty. Od tlumočnicků se očekává, že budou ctít preference klienta, co se týče výběru tlumočnicka.

e) Respekt ke kolegům

Tlumočníci projevují respekt ke svým kolegům, k nováčkům a k těm, kteří se připravují na profesi tlumočnicka. Od tlumočnicků se očekává, že budou spolupracovat se svými kolegy za účelem poskytnutí kvalitních a efektivních tlumočnických služeb. Také by měli mít na paměti, že způsob, jakým se chovají ke svým kolegům, svědčí o celé tlumočnické profesi.

f) Výkon profese

Tlumočníci dodržují ve výkonu profese etické jednání. Od tlumočnicků se očekává, že se budou chovat profesionálně – ať už jako soukromí tlumočníci či jako zaměstnanci nějaké organizace. Profesionální tlumočníci mají právo na adekvátní odměnu vzhledem ke své kvalifikaci a odborným znalostem. Tlumočníci také mají právo na takové pracovní podmínky, které napomáhají odvedení kvalitní tlumočnické služby.

g) Profesní rozvoj

Tlumočníci usilují o profesní rozvoj. Od tlumočnicků se očekává, že budou podporovat a udržovat vlastní tlumočnickou kompetenci a usilovat o další rozvoj profese skrze pokračující rozvoj vlastních znalostí a dovedností.

Příloha 2

Etický kodex ČKTZJ

(www.cktzj.com)

1. Profesionální tlumočnick je osoba, která za úplatu převádí jednoznačně smysl sdělení z výchozího jazyka do jazyka cílového. Je mostem mezi slyšícím a neslyšícím účastníkem komunikace a jejich dvěma odlišnými jazyky a kulturami. Sám nic nevysvětluje, nepřidává ani neubírá. Tlumočí věrně způsob vyjádření, nemění význam ani obsah sdělení. Tlumočnick se nesnaží být aktivním účastníkem komunikace.
2. Tlumočnick následuje způsob komunikace preferovaný neslyšícím klientem.
3. Tlumočnick přijímá zásadně jen takové závazky, které odpovídají jeho schopnostem, kvalifikaci a přípravě. Nese plnou zodpovědnost za kvalitu své práce. Pokud tlumočnick zjistí, že komunikace s daným neslyšícím klientem je nad jeho možnosti a schopnosti, tlumočení odmítne.
4. Tlumočnick přizpůsobuje své chování a oděv přiměřeně situaci, v jejímž rámci tlumočí.
5. Tlumočnick je vázán mlčenlivostí, která se týká všeho, co se dozví během tlumočení neveřejných jednání.
6. Tlumočnick neodmítne klienta pro jeho národnost, rasu, náboženské vyznání, politickou příslušnost, sociální postavení, sexuální orientaci, věk, rozumovou úroveň a pověst.
7. Tlumočnick má právo odmítnout výkon své profese z důvodu pro něj špatných pracovních podmínek, nebo v případě, že by nedokázal být neutrální vůči tlumočenému sdělení, a poškodil tak klienta, svou osobu nebo profesi.
8. Tlumočnick sleduje vývoj své profese a její náplně u nás i ve světě, učí se znát kulturu Neslyšících, doplňuje své vědomosti týkající se

problematiky sluchově postižených a cíleně zvyšuje svou profesionální úroveň.

9. Tlumočnick ctí svou profesi, usiluje o spolupráci s ostatními tlumočnický při prosazování a obhajobě společných profesionálních zájmů.
10. Česká komora tlumočnicků znakového jazyka a její členové se vzájemně respektují.
11. Tlumočnick zná etický kodex a dodržuje ho.